

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τέταρτος

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ
1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

24 Ἰουλίου 1877

ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Συνέχεια· ἰδί ἄρ. 110.

Β'

Ἡ πρώτη ἐπιστήμη, περὶ ἧς ἐλέγομεν ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου ἄρθρου, δὲν εἶναι εἰμὴ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία. Εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι ἐὰν ἀληθεύῃ τὸ σύστημα ὅπερ λίαν συντόμως ἐξεθέσαμεν, φιλοσοφία δὲν ὑπάρχει· διότι ἡ φιλοσοφία ζητεῖ πρὸ πάντων τὸν λόγον, δηλ. τὴν ἐνδοτάτην φύσιν, τὴν αἰτίαν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων, καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ σύστημα ἀποκλείει αὐθαίρετως καὶ ἐκ τῶν προτέρων πᾶσαν περὶ τούτων ἔρευναν, ἔρχεται τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τινος αἰσθητοῦ φαινομένου, συνδέει τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, προσπαθεῖ ν' ἀκριβῶσθαι τὴν ἀναγκαίαν αὐτῶν διαδοχὴν, καὶ ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ ταύτῃ ἀλληλουχίᾳ εὕρισκει τὸν νόμον αὐτῶν. Τὸ αἷτιον πρῶτον εἶναι κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἀδιάργνωστον (unknowable), τὸ ἀνώτατον τέλος εἶναι ἄγνωστον, ἡ δύναμις ἡ παράγουσα πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου εἶναι ἄγνωστον, ὅλος ὁ ἀνθρώπινος βίος ταυτίζεται μὲ τὴν ζωὴν τῆς φύσεως, ἡ θεωρία τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται μετὰ τὴν θεωρίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἡ λεγομένη φιλοσοφία δὲν δύναται νὰ ᾔῃ εἰμὴ τὸ σύνολον ὅλων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἐν τελευταίον κεφάλαιον τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἐντεῦθεν νέα ψυχολογία, νέα λογικὴ, νέα καλλολογία, νέα ἠθικὴ, νέα κοινωνιολογία καὶ ἱστοριολογία, αἷτινες γεννῶνται ἐκ τῆς ὕλης, τρέφονται δι' αὐτῆς καὶ ὑπὸ τῶν νόμων αὐτῆς ρυθμίζονται. Ἡ μεταφυσικὴ καὶ ἡ θεολογία δὲν εἶναι εἰμὴ δύο μῦθοι γεννηθέντες ἐκ τῆς φαντασίας, ζωογονουμένης ὑπὸ τοῦ αἰσθηματοῦ, καὶ ἡ θρησκεία εἶναι κατὰ τὸν κ. Taine μεταφυσικὸν ποίημα εἰς ὃ πιστεύομεν (un poème métaphysique accompagné de croyance). Τί ἤθελον εἶπει ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης ἀκούοντες τὰς παραδόξους ταύτας θεωρίας, αἱ διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτῶν διδασκαλιῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀνεσχεύασιν, δὲν ἠξέεργον. Τοῦτο μόνον ἠξέεργον, ὅτι ἀπὸ τῶν τριῶν ἐκείνων μοναδικῶν διδασκάλων καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων οὐδέποτε διεκόπη ἡ παράδοσις τῆς ὑγιᾶς φιλοσοφίας, ὅτι οὐσιωδῶς οὐδὲν νέον ἐπιχείρημα εὕρισκομεν ἐν τοῖς περὶ

ὦν ὁ λόγος συστήμασιν, ὅτι ἡ νομιζομένη αὕτη ἀνακάλυψις τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι εἰμὴ ἐπανάληψις ἀρχαιοτάτης πλάνης, ἣν προσπαθοῦσι νὰ ἐνισχύσωσι διὰ τῆς παρανοήσεως καὶ ψευδοῦς ἐφαρμογῆς ἀληθεστάτων τινῶν θεωριῶν, δι' ὧν ἐπλουτίσθη ἐσχάτως ἡ ἐπιστήμη τῆς φύσεως, ἀλλὰ δι' ὧν δὲν ἀναιρεῖται ἀλλ' ἐπιβεβαιούται ἡ ἐπιστήμη τοῦ πνεύματος, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῆς φύσεως οὐ μόνον οὐδὲν ἀποβάλλει τῆς ἀληθείας, τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας θαυμασίως ἐνδυναμοῦται, συνδυαζομένη μὲ τὴν ἐπιστήμην τοῦ πνεύματος καὶ ὑπ' αὐτῆς ρυθμιζομένη, καὶ ὅτι ἐὰν ἐκλείψῃ τὸ οὐράνιον ἐκείνο φῶς τῆς φιλοσοφικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀληθείας, ὅπερ μόνον καταδεικνύει τὴν ἀρχὴν ἐξ ἧς προήλθομεν καὶ ἐξαρτώμεθα, τὸ τέλος πρὸς ὃ προωρίσθημεν καὶ τὴν πορείαν ἣν ὀφείλομεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ νὰ διανύσωμεν, ὅσῳ καὶ ἂν προοδεύσῃ ἡ γνῶσις τῆς ὕλης καὶ ἡ ὕλικὴ εὐημερία, κινδυνεύομεν νὰ μεταπέσωμεν εἰς τὴν κτηνώδη ζωὴν καὶ εἰς τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος.

Ἐξ ὧν εἶπομεν μέχρι τοῦδε προκύπτει σαφῶς καὶ σχεδὸν ἀθρομῆτως καὶ ὁ ὀρισμὸς τῆς φιλοσοφίας. Πολλοὶ καὶ διάφοροι εἶναι οἱ ὀρισμοὶ αὐτῆς, καὶ ἐσχάτως εἶδομεν ἐν τοῖς Πρακτικαῖς τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν διαιρηθῆναι τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Alaux, ἐν ᾧ ἀναφέρονται δεκαεὶ ὀρισμοὶ τῆς πρώτης ταύτης ἐπιστήμης, καὶ οὐδόλως εἶναι τοῦτο περὶ ἄδοξον· ὅσῳ ὑψηλότερον εἶναι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, καὶ δυσκολωτέρα ἡ μέθοδος δι' ἧς μορφοῦται, καὶ σπουδαιότερα τὰ συμπεράσματα εἰς ἃ καταλήγει, τόσῳ δυσχερέστερον εἶναι νὰ ὀρισθῇ δι' ὀλίγων λέξεων, ὡς ὀρίζονται αἱ ὑποδεέστεραι ἄλλαι μαθήσεις. Ἡ φύσις τῶν μικρῶν τούτων διατριβῶν μᾶς ἀπαγορεύει νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐξέλεξιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὀρισμῶν τούτων, ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι, καθ' ὃ προσεχθεσόμεν, ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ ὀρισθῇ ἐπιστήμη τοῦ λόγου τῶν ὄντων, ἡ, ὡς ἄλλοτε εἶπομεν, ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔλλογος συνείδησις τοῦ ὄντος. Ὅσακις ζητοῦμεν τὸ πῶς, τὸ πόθεν καὶ τὸ διὰ τί οἶσιν οἶσιν πρᾶγματός, εἴτε ἐν γνῶσει εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ φιλοσοφοῦμεν, καὶ ἐπειδὴ ἡ δύ-

1. Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ φιλοσοφία, στοιχεῖα, σελ. 106.

ναμίες, δι' ἧς ἐπιχειροῦμεν τὴν ζήτησιν ταύτην εἶναι ἐν ἡμῖν, καὶ λόγος ἐπίσης ὀνομάζεται, ἡ ζήτησις αὕτη εἶναι ἐπομένως ἡ διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου ἀναγκάλυψις τοῦ λόγου τῶν ὄντων. Ἐκ τούτου καταγράφεται ἡ ἀνωτάτη θέσις τῆς φιλοσοφίας ἐν μέσῳ τῶν ἐπιστημῶν, ἐξ ὧν ἐκάστη μίαν τινὰ τάξιν φαινόμενων προτίθεται νὰ μελετήσῃ, καὶ ἐπομένως ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἥτις εἶναι ἡ καθολικωτέρα καὶ ὡς ἐκ τῆς ἰδιάας φύσεως οὐ μόνον τὸ ἀντικείμενον πάσης ἄλλης δύναται νὰ ὀρίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν μέθοδον αὐτῆς νὰ διδάξῃ, ὡς θέλομεν ἴδει ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Ἐὰν δὲ ἡ δύναμις τοῦ λόγου ᾗται ἐν ἡμῖν, φανερόν ὅτι δὲν γνωρίζομεν αὐτὴν εἰμὴ διὰ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς σκέψεως, τουτέστι τῆς συγκεντρώσεως τῆς προσοχῆς εἰς τὰ ἐντὸς ἡμῶν. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ὁδὸς, δι' ἧς φθάνομεν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ λόγου, καὶ ἐὰν ἡ χρῆσις καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ λόγου προαπαιτοῦσι τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, ἡ ἐσωτερικὴ παρατήρησις εἶναι ἡ μόνη νόμιμος μέθοδος πρὸς εὐρεσιν τῶν πρώτων ἀρχῶν πάσης ἐπιστήμης. Οὐχὶ λοιπὸν ἐξωθεν καὶ κἀποθεν, ἀλλ' ἐντὸς ἡμῶν καὶ ἐξ ἡμῶν, ὡς ἐλέγομεν, ἀρχεται ἡ ἐπιστήμη. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ν' ἀρχίσωμεν, ὡς οἱ μεταμορφολόγοι, ἀπὸ τῆς νεφροειδοῦς ὕλης, ἐξ ἧς διὰ τῆς κινήσεως καὶ συμπυκνώσεως ἐμορφώθησαν τὰ οὐράνια σώματα, νὰ μελετήσωμεν ἀκολουθῶς τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ μικροῦ καὶ ἐν τῷ συστήματι τοῦ παντὸς σχεδὸν ἀόρατον τούτου πλανήτου, ἐν ᾧ εὐρισκόμεθα, νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὰ σπλάγγνα αὐτοῦ καὶ ν' ἀνέλθωμεν διὰ τῶν διαδοχικῶν στρωμάτων ἃ περιεβλήθη, ζητοῦντες ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν τὴν ἐμφάνισιν καὶ πρόοδον τῆς ζωῆς, ν' ἀναλύσωμεν τοὺς κατωτέρους ὁργανισμοὺς τῶν ζώων μέχρι τοῦ ἀνωτάτου, ὅστις περιλαμβάνει τὴν νοοῦσαν ἑλλογον δύναμιν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιέλθωμεν ὅλον τὸν κύκλον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἵνα κατανοήσωμεν ἐπὶ τέλους τί εἶναι ἡ νόσις, ὁ λόγος, ἡ θέλησις, καὶ τὰ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων ὁχυμαστὰ φαινόμενα τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Αἱ περὶ τὴν ὕλικὴν φύσιν γνώσεις εἶναι πολύτιμοι, ἔχουσιν ἀνατίρρητον βεβαιότητα, συμβάλλουσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὀρθῶς διευθυνομένης δύνανται ν' ἀνυψώσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν θεωρίαν καὶ λατρείαν τοῦ ποιητοῦ τοῦ παντὸς, ἀλλὰ πᾶσιν τῶν γνώσεων τούτων πολυτιμωτέρα καὶ ἀνωτέρα εἶναι ἡ τῆς γνώσεως γνῶσις, ἡ τῆς νοήσεως νόσις, διότι ὁ νοῦς εἶναι ἡ πηγὴ, τὸ ὄργανον καὶ ἡ ἑδρὰ πάσης ἐπιστήμης, εἶναι αὐτόφωτος ἐστὶα φωτίζουσα πρῶτον ἑαυτὴν καὶ δι' ἑαυτῆς τὰ ἄλλα πάντα, καὶ αὐτοὶ οἱ παραγινώσκοντες τὴν ἕξιν τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως, ἥτοι τῆς ψυχολογικῆς λεγομένης μεθόδου, τὴν μέθοδον ταύτην ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν με-

ταχειρίζονται. Διότι τί ἄλλο εἶναι οἰκδηποτε ἐπιστήμη, ἢ σύνολον ἰδεῶν ἐλλόγως συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλας περὶ τινος ἀντικειμένου εἶτε τῆς ὕλικῆς εἶτε τῆς πνευματικῆς φύσεως; Τώρα, τί εἶναι αἱ ἰδέαι, πότε εἶναι σαφεῖς καὶ βέβαιαι, πῶς συνδέονται ἐλλόγως πρὸς ἀλλήλας, καὶ πότε ἀντιστοιχοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τὴν πραγματικότητα, πάντα ταῦτα μόνον διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως μανθάνομεν καὶ ἀποδεικνύομεν. Ἡ ἐσωτερικὴ παρατήρησις εἶναι ἄρα ἡ ἀρχὴ πάσης ἐπιστημονικῆς μεθόδου, εἶτε πρόκειται περὶ τῶν ἐντὸς ἡμῶν εἶτε περὶ τῶν ἐκτὸς, καὶ πᾶσα ἄλλη μέθοδος ἐξ ἀνάγκης εἰς αὐτὴν ἀνάγεται. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ σαφεστέρα, διότι οὐδὲν καθορῶμεν τοσοῦτον ἐναργῶς ὅσον τὰ ἐν ἡμῖν, ἡ βεβαιωτέρα, διότι περὶ παντὸς ἄλλου δυνάμεθα ν' ἀμφισβάλωμεν, οὐδέποτε ὅμως περὶ τῶν ἐν ἡμῖν, καὶ ἡ ἀπλουστέρα, διότι εἶναι ἡ ἁμεστος ἐπαφὴ τοῦ γινώσκοντος καὶ τοῦ γινωσκόμενου ἐνεκα τῆς ταυτότητος αὐτῶν καὶ ἄνευ διαμέσων ὁργάνων, εἶναι δὲ πάντοτε καὶ πανταχοῦ εἰς διάθεσιν ἡμῶν, ὥστε ἕκαστος ἐξ ἡμῶν φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ ὄργανον τῆς πρώτης ἐπιστήμης.

Καθὼς λοιπὸν ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ πρώτη καὶ οὐχὶ ἡ τελευταία τῶν ἐπιστημῶν, διότι εἶναι κυρίως ἡ θεωρία τοῦ λόγου, δι' οὗ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι κατασκευάζονται, παρομοίως ἐκ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν πρώτη πρέπει νὰ ᾗται ἡ λεγομένη ψυχολογία, δηλ. ἡ μελέτη τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος ἐν αἷς πρωτεύει αὐτὸς ὁ λόγος. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἐπιστημῶν, διότι ἀποκαλύπτει ἡμῖν τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς διανοίας, καταδεικνύει πῶς αἰσθανόμεθα καὶ ἀντιλαμβανόμεθα τῶν ἐκτὸς, πῶς νοοῦμεν, πῶς συλλογίζομεθα, ποῖα εἶναι βέβαια, ποῖα ἀμφίβολα, τί εἶναι ἀλήθεια καὶ τί ψεῦδος, τίς ἡ ἀρχὴ τοῦ παντὸς, τί εἶναι τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ πῶς ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν, ἵνα ἐκπληρώσωμεν τὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ προορισμὸν ἡμῶν. Ἐὰν δὲ ὁ κόσμος οὗτος, ἐν ᾧ ζῶμεν, εἶναι σημεῖον ἀόριστον ἐν μέσῳ τοῦ παντὸς, ἀόρατον σημεῖον ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς, καὶ στιγμὴ μία ἡ ἱστορία του. Ἀλλ' ἂν καὶ κατὰ τὸν ὄγκον ὁ ἀνθρώπος εἶναι ὡς ῥυτίς ἐν τῷ ἀχανεῖ ὠκεανῷ τῆς κτίσεως, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι διὰ τῶν ἐν ἑαυτῷ δυνάμεων γινώσκει καὶ τὸν καταπληκτικὸν ὄγκον τῆς περιστοιχούσης αὐτὸν κτίσεως καὶ τοὺς νόμους ὑφ' ὧν διέπεται, ὥστε δικαίως θεωρεῖται ὡς μικρὸς, μικρότατος κόσμος, ἐν ᾧ ἀντανάκλαται ὁ μέγας, καὶ ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Πασχάλ' ἐὰν ταπεινοῦται ὁ ἀνθρώπος, δύναται νὰ τὸν ἀνυψώσῃ, ἐὰν ἐπαίρεται, δύνανται νὰ τὸν ταπεινώσῃ. Δὲν εἶναι λοιπὸν ψευδὲς ὅτι συνυπάρχουσιν ἐν ἡμῖν δύο τινά' ὕλική φύσις, ἥτις εἶναι εὐτελής καὶ ἀσήμικτος,

καὶ νοητικὴ φύσις, ἥτις ἔχει ἄφρατον μεγαλεῖον, καθ' ὅσον διὰ τῆς νοήσεως καὶ καταλήψεως οὐ μόνον ἐξισοῦται πρὸς τὸ πᾶν, ἀλλ' ὑπερτερεῖ αὐτοῦ, διότι νοεῖ αὐτὸ καὶ ἐξηγεῖ, ἐν ᾧ αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ εἶναι ἄγνωστον καὶ ἀκατανόητον, καὶ κυριεύει αὐτοῦ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ νόμων, οὓς ἀνακαλύπτει καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον χρησιμοποιεῖ πρὸς εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογος ἡ ἀξίωσις τῆς φιλοσοφίας νὰ μὲν ὑπεράνω πάσης ἄλλης ἐπιστήμης, διότι μόνη αὕτη μελετᾷ τὸ νοητικὸν τοῦτο στοιχεῖον τοῦ ἀνθρώπου, μόνη ἀνακαλύπτει τοὺς νόμους τῆς νοήσεως καὶ ἐπομένως τοὺς κανόνας τῆς πράξεως, μόνη ὀρίζει τὰ ποικίλα ἀντικείμενα τῆς νοήσεως, μόνη δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἐνδοτάτην φύσιν τῶν ἀντικειμένων τούτων, τὰς αἰτίας καὶ τὰ τέλη τῶν ὄντων. Καὶ ἐπειδὴ πάντα ταῦτα διαφωτίζει διὰ τῆς συνειδήσεως, δὲν εἶναι παράλογος ἐπίσης ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ παρατήρησις εἶναι ἡ κυριωτάτη καὶ νομιμωτάτη τῶν μεθόδων καὶ οἶονε τῶν μεθόδων ἡ μέθοδος. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ἐπίσης, ὅτι ἡ πρώτη θεωρία τῆς φιλοσοφίας πρέπει νὰ ᾗται ἡ θεωρία τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος, ἡ λεγομένη ψυχολογία. Χλευάζουσι τινες τὴν ψυχολογίαν ὡς ἀνεπαρκῆ, καὶ τὴν ψυχολογικὴν μέθοδον νομίζουσιν ἀκατάλληλον, καὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ ψυχολογὸν μόνον τὰ ἐντὸς ἑαυτοῦ γινώσκει, καὶ οὐχὶ τὴν γενικὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἐκ τῆς ψυχολογίας δὲν δύναται νὰ προκύψῃ ἀληθὴς ἐπιστήμη, καὶ παρομοιάζουσιν αὐτὸν πρὸς ἀνθρώπον ἐπιβλέποντα ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του, ἵνα ἴδῃ ἑαυτὸν διερχόμενον τὴν ὁδόν. Ἀλλὰ διότι ὑπάρχουσι γενικοὶ νόμοι ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ γνῶσει τῶν νόμων τούτων ὀφίσταται πᾶσα ἐπιστήμη, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν ἐν ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων ὅσα ὑπάρχονται εἰς τινὰ νόμον' ἀρκεῖ νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸν νόμον τοῦτον, ἵνα πιστεύσωμεν ὅτι θέλει ἀληθεύει πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπὶ πάντων τῶν γεγονότων τῆς αὐτῆς φύσεως ἐκείνων, ἐν οἷς καὶ δι' ὧν ἀνεκαλύψαμεν αὐτόν. Ἐν τεμαχίῳ χρυσοῦ ἢ σιδήρου ἀναλυθὲν παρέχει ἡμῖν τὰ στοιχεῖα, τὰς ἰδιότητας καὶ τὸν νόμον παντὸς χρυσοῦ καὶ παντὸς σιδήρου. Τὴν πίστιν ταύτην ἀποκτῶμεν διὰ τῆς λεγομένης ἐπαγωγῆς, καὶ τοὺς ὅρους τῆς λογικῆς ταύτης ἐργασίας ἀνακαλύπτουμεν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως ἐν τῇ λογικῇ, ἥτις ἐπέκει εἰς τὴν ψυχολογίαν. Οἱ δὲ ἀξιοῦντες νὰ γνωρίσωσι τὰ ἐντὸς διὰ τῶν ἐκτὸς δημοιάζουσι τὸν ἐξερχόμενον τῆς οἰκίας του καὶ ἀπὸ τινος ἀπωτάτου σημείου ὀδεύοντα πρὸς αὐτὴν καὶ οὐδέποτε εἰς αὐτὴν εἰσερχόμενον, καὶ οὐχ ἥττον ἀξιοῦντα, ὅτι οὕτω μόνον δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐν αὐτῇ.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ φιλοσοφία εἶναι ἀληθὴς καὶ

κατὰ πάντα λόγον ἡ πρώτη τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐν τῷ πρῶτον μέρει αὐτῆς εἶναι ἡ Ψυχολογία, ποῖα εἶναι τὰ πρῶτα καὶ θεμελιώδη διδάγματα τῆς ἐπιστήμης ταύτης;

^{Ἡ εἶναι συνέχισις.}

Π. ΒΡΑΥΑΣ.

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

^{Ἐκ τῶν τοῦ Σαμουήλ Σμάιλς.}

Ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τὸ σπουδαιότατον σχολεῖον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν αὐτῇ λαμβάνει ὁ ἀνθρώπος τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀνατροφὴν πρὸς τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀντλεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς διαγωγῆς του, τὰς συνοδευούσας αὐτὸν καθ' ἅπαντα τὸν βίον.

Ἐν παροιμίαις ἐδογματίσκει πολλοὶ ὅτι «τὰ ἥθη διαπλάττουσι τὸν ἀνθρώπον», ὅτι «ὁ νοῦς διαπλάττει τὸν ἀνθρώπον»· οἱ εἰπόντες ὅμως ὅτι «ἡ οἰκογένεια διαπλάττει τὸν ἀνθρώπον» ἀπεφάνησαν ἀληθέστερον· διότι ἡ οἰκογενειακὴ ἀνατροφή περιλαμβάνει οὐ μόνον τὰ ἥθη καὶ τὴν διάνοιν, ἀλλὰ καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ δὲ πρὸ πάντων ἡ καρδία ἀναπτύσσεται, αἱ ἔξεις ἀποκτῶνται, ἡ διάνοια διαλευκάνεται, ὁ δὲ χαρακτῆρ δέχεται τὸν τύπον τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ πονηροῦ.

Ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς, καθαρᾶς ἢ ἀκαθάρτου, ἀναβλύζουσιν αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ δόγματα τὰ κυβερνῶντα τὴν κοινωνίαν. Αὐτοὶ οἱ νόμοι τῶν πολιτειῶν εἶναι ἀπαύγασμα τῆς κοινωνίας. Αἱ γνῶμαι, ἃς τὰ τέκνα ἐδιδάχθησαν ἐν τῇ ἰδιωτικῇ βίῳ, ἀναφαίνονται ἀργότερον ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἀποτελοῦσι τὴν κοινὴν γνώμην. Τὰ ἔθνη ἐκ τῶν παίδων στρατολογοῦνται, καὶ οἱ ἐπιμελούμενοι τούτων δύνανται ν' ἀσκήσωσιν ἐπὶ τῆς κοινωνίας δυνάμιν μεγαλειτέραν ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσιν ἐν ταῖς χερσὶ τὰ ἥθη τῆς κυβερνήσεως.

Κατὰ φυσικὸν λόγον ὁ οἰκιακὸς βίος χρησιμεύει εἰς προπαρασκευὴν τοῦ κοινωνικοῦ, διότι ἐν τῷ πρῶτῳ ὁ νοῦς καὶ ὁ χαρακτῆρ μορφοῦνται. Ἡ οἰκογένεια λοιπὸν ὄντως εἶναι τὸ πρῶτον σχολεῖον, τὸ ἐπιδρῶν εἰς τὸν πολιτισμὸν, ὅστις εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀτομικῆς ἀνατροφῆς· πᾶσα δὲ κοινωνία θεωρεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πεπολιτισμένη, καθ' ὅσον τὰ ἀπαρτίζοντα ταύτην μέλη ἔτυχον ἐκ παίδων καλῆς ἢ κακῆς ἀνατροφῆς.

Εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἀνθρώπων μεγάλην ἀσπουσίαν ἐπιδράσιν αἱ ἠθικαὶ περιστάσεις ὑφ' ὧν περιεβάλλοντο κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῶν ἔτη. Ὁ ἀνθρώπος ἐρχεται ἐν τῷ κόσμῳ γυμνὸς καὶ ἀδύνατος νὰ βοηθήσῃ αὐτὸς ἑαυτόν· παρ' ἄλλων ἀναμένει καὶ τὴν τροφὴν του καὶ τὴν ἀνατροφὴν του. Ἡ ἀνατροφή λοιπὸν αὐτοῦ ἀρχεται ἀπὸ τῆς πρώτης πνοῆς. Μήτηρ ἡρώτης

ποτε κληρικὸν κατὰ πόσον χρόνον ν' ἀρχίσῃ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τετραετοῦς τέκνου τῆς· ἐκεῖνος ἀπήντησε· «Κυρία, ἐὰν εἰσέτι δὲν ἤρχισατε, ἀπωλέσατε τέσσαρα ἔτη· ἡ στιγμή τῆς ἐνάρξεως εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τοῦ πρώτου μειδιάματος, τὸ ὁποῖον ἐκίνησε τὰ χεῖλη τοῦ τέκνου σας.»

Τὸ τέκνον ἐν ἀρχῇ διδάσκειται διὰ τῆς μιμήσεως· ὁ πρῶτος αὐτοῦ διδάσκαλος εἶναι τὸ παράδειγμα. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ πρῶτα παραδείγματα τὰ ἐπιδιδόντα εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος τῶν παιδίων, παρακολουθοῦσιν αὐτὰ καθ' ἅπαντα τὸν βίον. Οὕτω δὲ ὁ χαρακτήρ τοῦ παιδὸς ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀνδρός· πᾶσα μεταγενεστέρη παιδείσις εἶναι ἐπιπροσθήκη· τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ κρυστάλλου διαμένει ἀναλλοίωτον. Οὕτω δ' ἐπαληθεύει κατὰ μέγα μέρος ὁ λόγος τοῦ ποιητοῦ, ὅτι «τὸ τέκνον εἶναι ὁ πατήρ τοῦ ἀνδρός», καθὼς καὶ οἱ λόγοι τοῦ Μίλτωνος «ὁ παῖς δεικνύει τὸν ἄνδρα, ὡς ἡ αὐγὴ δεικνύει τὴν ἡμέραν.» Παρὰ τὴν κοιτίδα τοῦ ἀνθρώπου κεῖνται αἱ ρίζαι τῶν κλίσεων αὐτοῦ ἐκείνων, αἵτινες φαίνονται αἱ μᾶλλον διαρκέστεραι. Ἐξ ἐκείνων ἄρχεται ἡ ἐλάσθησις τῶν σπερμάτων τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τῶν ἐντυπώσεων καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα διαγράφουσι τὸ ἥθος ὅλου τοῦ βίου.

Ὁ παῖς κεῖται οὕτως εἰπεῖν εἰς τὰ πρόθυρα ἀγνώστου αὐτῷ κόσμου· οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ πλανῶνται ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἅτινα φαίνονται αὐτῷ καινοφανῆ καὶ προξενοῦσι θαυμασμόν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν βλέπει ἀπλῶς ταῦτα, μικρὸν ὅμως κατὰ μικρὸν ἄρχεται παρατηρῶν, συγκρίνων, διδασκόμενος, συλλέγων ἐντυπώσεις καὶ γνώσεις. Τὰ θέματα τῆς προόδου, ἅτινα κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον θέλει κάμει ὑπὸ συνετὴν διέθυνσιν, εἶναι ὄντως ἄξια λόγου. Ὁ λόρδος Βρούγκσμ παρατήρησεν ὅτι ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῶν 18 ἐτῶν, ὁ ἄνθρωπος μανθάνει ἐντὸς 30 μηνῶν ὡς πρὸς τὸν ὕλικόν κόσμον πλείω πράγματα, παρ' ὅσα ἤθελε μάθει κατὰ τὸν ἐπὶ λοιπὸν χρόνον τῆς ζωῆς του.

Κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν πρὸ πάντων ἡ ψυχὴ εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἐντυπώσεων, καὶ εὐθετος εἰς τὸ νὰ θερμανθῇ ὑπὸ τοῦ πρώτου σπινθηρος, ὅστις ἤθελε ριφθῇ εἰς αὐτήν. Αἱ γνώσεις τότε εὐκολώτερον συλλαμβάνονται καὶ πλείω παραμένουσιν. Ἡ παιδικὴ ἡλικία ὁμοιάζει πρὸς κάτοπτρον, ὅπερ εἰς τὸν μετέπειτα βίον ἀντανκλᾷ τὰ ἰνδάλματα τῶν εἰκόνων, ἅτινα προσέπεσον εἰς αὐτὸ ἐν ἀρχῇ. Ἡ πρώτη χαρὰ, ἡ πρώτη λύπη, ἡ πρώτη ἐπιτυχία, ἡ πρώτη ἀποτυχία χαράσσουσι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον παντὸς τοῦ βίου.

Ὁ ἄνθρωπος καίτοι εἶναι πεπρωτισμένος ὑπὸ δυνάμεώς τινος ἐνεργείας καὶ ἀντενεργείας, δι' ἧς βοηθεῖ ἑαυτὸν καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἑαυτοῦ

ἀνάπτυξιν καὶ ἄνευ τῶν περιβαλλουσῶν αὐτὸν περιστάσεων, οὐχ ἦττον, ὡς πρὸς αὐτὸν, ἢ ἡθικὴ διέθυσιν κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος.

Θέσκατε τὸν μᾶλλον ἀνεπτυγμένον φιλόσοφον ἐν τῷ μέσῳ κοινωνίας ἀνιερᾶς δι' αὐτὸν, κοινωνίας ἀνηθίκου καὶ διεφθαρμένης, θέλει ἀνεπισθῆτως καταντήσῃ εἰς ζώωδη κατὰστασιν. Πόσον λοιπὸν ἐπιδεκτικὸν πρὸς ἐντυπώσεις εἶναι τὸ ἀσθενὲς παιδίον, ἐν μέσῳ τοιαύτης διατριβῆς; Ἀδύνατον νὰ διαπλάσῃ τις φύσιν γλυκεῖαν, συναισθηνομένην τὸ κακὸν, διάνοιαν καὶ καρδίαν καθάραν ἐν μέσῳ ὄχλου χυδαίου, ἐν μέσῳ ἀθλιότητος καὶ βορβόρου.

Οὕτω λοιπὸν αἱ οἰκογενειακαὶ ἐστίαί, τὰ σχολεῖα ταῦτα τῶν τέκνων, ἅτινα ὕστερον γίνονται ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εἶναι καλὰ ἢ κακά κατὰ τοὺς κυβερνῶντας αὐτάς. Ἀναθέσκατε τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου σας εἰς δοῦλον, ἔλεγεν Ἑλλήν ἀρχαῖος, καὶ ἀνθ' ἐνὸς θὰ ἔχετε δύο.

Ὁ παῖς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ μιμηται πᾶν ὅ,τι βλέπει· ἀντιγράφει τοὺς τρόπους, τὰς χειρονομίας, τὴν γλώσσαν, τὰς ἐξείας, τὸν χαρακτήρα τῶν περὶ αὐτόν. «Ἡ σπουδαιότερη, λέγει ὁ Ρίχτερ, στιγμή τοῦ βίου τοῦ παιδὸς εἶναι ἐκεῖνη καθ' ἣν ἐξεληθὼν τῆς κοιτίδος ἄρχεται μορφούμενος καὶ ὑποτυπούμενος ἐκ τῆς προσοφῆς τῶν πλησίων. Ἐκαστος νέος διδάσκαλος ἔχει ἐπὶ τούτου ἐπίδρασιν ἥττονα τοῦ προκατόχου του, καὶ ἂν θεωρήσωμεν ὁλόκληρον τὸν βίον ὡς μέγα σχολεῖον, θέλωμεν ἶδει ὅτι ὁ ναύτης ἦττον ἐπηρεάζεται ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν, ἅτινα ἐπεσκέφθη ἢ ὅσον ἐπηρεάσθη ἀπὸ τῆς τροφῆς του.» Τὰ πρωτότυπα λοιπὸν ἢ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι εἶναι ὑψίστης σπουδαιότητος πρὸς διάπλασιν τῶν παιδίων, καὶ πρέπει ν' ἀναζητῶμεν τοὺς ἀρίστους, ὅταν θέλωμεν νὰ παραγάγωμεν καλοὺς χαρακτήρας. Τὸ πρωτότυπον δὲ, ὅπερ σταθερῶς εὐρίσκεται ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παιδὸς, εἶναι ἡ μήτηρ.

«Μία μήτηρ, εἶπεν ὁ Γεώργιος Χέρβερτ, ἔχει ἀξίαν ἑκατὸ διδασκάλων. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ εἶναι ὁ μαγνήτης πασῶν τῶν καρδιῶν, καὶ ὁ πολιτικὸς ἀστὴρ πάντων τῶν ὀφθαλμῶν. Ἀδιακόπως τὰ τέκνα μιμοῦνται ταύτην. Τὸ δὲ παράδειγμα ἔχει πλειότεραν ἀξίαν τοῦ παραγγέλματος. Τὸ παράδειγμα εἶναι ἡ ἐν ἔργοις καὶ οὐχὶ ἐν λόγοις διδασκαλία. Ἀπέναντι τοῦ καλοῦ παραδείγματος εἰς οὐδὲν συμβάλλουσι τὰ ἄριστα τῶν παραγγελημάτων. Οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον ἀκολουθοῦσι τὰ παραδείγματα ἢ τὰ παραγγέλματα. Τὸ παράγγελμα δὲ, ὅταν δὲν παρακολουθῇται ὑπὸ τοῦ παραδείγματος, εἶναι ὀλέθριον μᾶλλον παρὰ ὠφέλιμον, διότι χρησιμεύει πρὸς διδασκαλίαν τῆς χειρίστης τῶν κακιῶν, τῆς υποκρισίας.

Διὰ τῆς μιμήσεως τῶν πράξεων μορφοῦνται ὁ χαρακτήρ ἡρέμα καὶ ἀνεπισθῆτως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ ἐπηρεάζει τὰ τέκνα πλειότερον τοῦ πατρὸς, τὸ παράδειγμα ταύτης ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἔχει μεγαλειότεραν σπουδαιότητα. Ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία εἶναι τὸ κράτος τῆς γυναικὸς, τὸ βασιλείον τῆς, ὅπερ διοικεῖ καθ' ὁλοκληρίαν ὡς ἀπόλυτος κύριος. Περὶ παντὸς πράγματος ἀπευθύνονται πρὸς αὐτήν· εἶναι τὸ παράδειγμα καὶ τὸ πρωτότυπον, ὅπερ ἔχουσιν ἀδιελπίτως τὰ τέκνα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν, ὅπερ παρατηροῦσι καὶ μιμοῦνται, οὐδαμῶς ἔχοντα τὴν συνείδησιν τῆς πράξεώς των ταύτης.

Αὐτὸς ὁ μητρικὸς ἔως εἶναι ἡ ὁρατὴ πρόνοια τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἶναι σταθερὰ καὶ παγκόσμιος. Ἀρχεται εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν τοῦ βίου καὶ παρατείνεται κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἀσκει ἡ ἀγαθὴ μήτηρ ἐπὶ τῶν τέκνων τῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου ριφθεὶς, καὶ ἀναλαμβάνων τοὺς κόπους τοῦ βίου, καὶ ὑφιστάμενος τὰς ἀνίας τούτου καὶ τὰς δοκιμασίας, ὁπότεν καταληφθῇ ὑπὸ προσκομιμάτων καὶ λύπης, πρὸς τὴν μητέρα του τρέχει ἀναζητῶν συμβουλὰς καὶ παρηγορίαν. Αἱ εὐγενεῖς καὶ ἀγαθαὶ συμβουλαι, ἃς ἡ μήτηρ ἐμψυτεύει εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων τῆς κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἐξακολουθοῦσι καρποφοροῦσαι καὶ μετὰ τὸν θάνατόν τῆς, καὶ ὅταν δ' ἐτι οὐδὲν κατέλιπεν εἰμὴ τὴν μνήμην τῆς, τὰ τέκνα τιμῶσιν αὐτὴν καὶ εὐλογοῦσι.

Δύναται ἀναμφισβητήτως νὰ διςχυρισθῇ τις ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία, τὰ γράμματα ἢ ἡ ἀμάθεια, ὁ πολιτισμὸς ἢ ἡ βαρβαρότης ἢ ἐνυπάρχουσα ἐν τῷ κόσμῳ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἐξουσίας, ἣν μετήλθεν ἡ γυνὴ ἐν τῷ βασιλείῳ αὐτῆς, τῷ οἴκῳ.

Ἡ ἀνατροφή τῆς γυναικὸς εἶναι κατὰ φύσιν παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἀνθρώπινος· ὁ ἀνὴρ ἀποτελεῖ τὴν κεφαλὴν, τὸν νοῦν, τὴν δύναμιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ γυνὴ δὲ τὸ αἶσθημα, τὴν χάριν, τὸ κόσμημα καὶ τὴν παρηγορίαν. Οὕτω δὲ ἐνῶ ὁ ἀνὴρ διευθύνει τὴν κρίσιν, ἡ γυνὴ καλλιεργεῖ τὸ αἶσθημα· τὸ αἶσθημα δὲ ἐρίζει τὸν χαρακτήρα.

Ὁ Γκρετνὺ, ὁ περιώνυμος συνθέτης, εἶχε τόσον μεγάλην ἰδέαν περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος, ὥστε ἔλεγεν ὅτι ἀγαθὴ γυνὴ εἶναι ἀριστοτέλγημα τῆς φύσεως. Εἶχε δίκαιον, διότι αἱ ἀγαθαὶ μητέρες μᾶλλον ἢ οἱ πατέρες πείνουσιν εἰς τὴν διηνεκὴ ἀνανέωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, παράγουσαι ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἐστίᾳ ἡθικὴν ἀτμοσφαῖραν, τρέφουσιν τὸν νοῦν τοῦ ἀνδρός, ὡς ἡ φυσικὴ ἀτμοσφαῖρα τρέφει τὸ σῶμα.

Ἡ πενιχρότερα οἰκία, ἐν ἣ βασιλεύει γυνὴ ἐνάρτεος, οἰκονόμος, εὐθυμὸς καὶ καθαρὰ, δύναται νὰ κατασταθῇ ἄσυχον εὐμαρείας, ἀρετῆς

καὶ εὐτυχίας. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ καθίσταται τὸ κέντρον τῶν ἐντιμοτέρων οἰκογενειῶν· αὐτὴ ἀναμιμνήσκει εἰς τὸν ἄνδρα τὰς γλυκυτέρας ἀναμνήσεις· ἀποβαίνει διὰ τὴν καρδίαν τοῦ ἀγαστήριον καὶ λιμὴν καταφυγῆς ἐν ὥρᾳ τρικυμιῶν τοῦ βίου, γλυκὺς τόπος ἀναψυχῆς μετὰ τὴν ἐργασίαν. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ τούτου θέλει εὐρεῖ παρηγορίαν ἐν τῇ ὀλίψει καὶ θέλει ἀντλήσει ὑπερρφάνειαν ἐπὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ καὶ χαρᾷ ἐν παντὶ χρόνῳ.

Ἀγαθὸς οἰκιακὸς βίος εἶναι τὸ ἄριστον τῶν σχολείων οὐ μόνον τῆς νεότητος ἀλλὰ καὶ τῆς προγενητικῆς ἡλικίας. Ἐν αὐτῷ νέοι καὶ γέροντες ἀντλοῦσιν εὐθυμίαν, ὑπομονήν, κράτος ἐφ' ἑκυτῶν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας καὶ τοῦ καθήκοντος.

Ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας ἐκπορεύεται ἡ φιλανθρωπία, ὡς ἀπὸ τινος κέντρου. «Ἀς ἀγαπῶμεν τὸν μικρὸν πυρῆνα, εἰς ὃν ἀνήκομεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, λέγει ὁ Βούρκε, καὶ θὰ ἔχωμεν τὸ σπέρμα παντὸς ἀγαθοῦ αἰσθηματος. Ἰδιωτικὸς βίος ἀγνὸς καὶ αὐτάρκης δύναται νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐπαρκῶς εἰς τὰ καθήκοντα καὶ τοὺς πόρους τοῦ δημοσίου βίου. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀγαπῶν τὸν οἶκόν του, ἐπίσης θέλει ἀγαπήσει καὶ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του.

Παρατηρήθη ὅτι ἐνίοτε, καίπερ τοῦ πατρὸς ὄντος φεύλου, μεθύσου καὶ ἀσώτου, ὁ οἶκος δὲν καταστρέφεται, ὁπότεν συμβῇ ἡ μήτηρ νὰ ᾔναι συνετὴ καὶ εὐφρων· τὰ τέκνα δὲν μιμοῦνται τὸν πατέρα, ἐνῶ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, τῆς μητρὸς οὐσης κακῆς, ὁ οἶκος βαίνει ἐπὶ τὰ χεῖρω.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀνδρός κατὰ μέγα μέρος μένει κατ' ἀνάγκην ἀγνώστου. Ἡ γυνὴ τελεῖ τὸ ἔργον τῆς ἐν τῇ ἡρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ τῆς στέγης τοῦ οἴκου, ὑπὸ τὴν ὁποίαν μετὰ γλυκειάς ἐπιμονῆς ἐκτελεῖ τὸ καθήκον τῆς· διὰ τοῦτο καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῆς ἐπὶ τούτῳ θριαμβοῦσι δὲν ἐξιστοροῦνται. Οὐδέποτε σκεδὸν οἱ βιογράφοι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ποιοῦνται λόγον τῶν προσπαθειῶν τούτων τῶν μητέρων. Καὶ ὅμως δὲν εὐμενῶν ἄνευ ἀνταμιώσεως. Ἡ ἐπὶ ἡρεμίᾳ, ἣν ἔσχον ἐπὶ τῆς κοινωνίας, καίτοι ἡ ἱστορία σιωπᾷ, ἐξακολουθεῖ παρεκτεινομένη.

Σπανίως γίνεται λόγος περὶ μεγάλων γυναικῶν ὡς περὶ μεγάλων ἀνδρῶν. Συνήθως γίνεται μνεία παραδειγμάτων ἐναρέτων γυναικῶν. Οὕτω δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ γυναῖκες, προωρισμέναι οὖσαι νὰ διαπλάττωσι καλοὺς χαρακτήρας, ἐκπληροῦσιν ἔργον λαμπρότερον παρὰ ἐὰν εἰκόνιζον μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνας, ἢ ἐὰν ἔγραφον συγγράμματα ἢ συνέθετον μελοδράματα.

Εἶναι ἀληθές, λέγει ὁ Ἰωσήφ δὲ Μπίστορς, ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν παρήγαγον ἀριστοτεχνήματα, δὲν

λευθερωθείσαν Ἱερουσαλήμ, οὔτε Χαρλέτον, οὔτε Φαϊνδρον, οὔτε Ἀπωλολῶτα παρὰδεῖσον, οὔτε Ταρτούρον, δὲν κατεσκευάσαν νῆον Ἀγίου Πέτρου, δὲν ἐποίησαν Μεσσιάν, οὔτε ἐγλύψαν Ἀπόλλωνα τοῦ Βελθεδέρ, οὔδ' ἐξωγράφησαν τὴν Τελευταίαν κρίσιν. Δὲν ἐφεύρον οὔτε τὴν ἀλγεθραν, οὔτε τὰ τηλεσκόπια, οὔτε τὰς ἀτμομηχανάς, παρήγαγον ὅμως πλάσματα μεγάλα ἰστέρα καὶ ὠραιότερα τούτων, διότι ἐπὶ τῶν γονάτων τῶν ἀνέρεψαν ἀγαθὰ καὶ ἐνάρετα ὄντα, ἄνδρας καὶ γυναικας, ἅτινα εἶναι ἐκ τῶν ὠραιότερων δημιουργημάτων τῆς φύσεως.

Ὁ Δὲ Μαϊστρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ καὶ ταῖς συγγράμμασι διμιλῇ μετὰ σεβασμοῦ καὶ μετὰ θερμοῦ ἔρωτος περὶ τῆς μητρός του. Ὁ εὐγενὴς ἐκείνης χαρακτηρ κατέστησεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πάσας τὰς γυναικας σεβαστάς. Τὴν μητέρα αὐτοῦ περιέγραφεν «ὡς ἄγγελον, εἰς ὃν ὁ Θεὸς ἔδωκε σάρκα καὶ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν τῷ κόσμῳ» ἀπεκάλεε αὐτὴν «ὑψηλὴν μητέρα». Εἰς ταύτην δὲ ἀπέδιδε τὰς κλίσεις τοῦ χαρακτηρὸς του καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐμπνευσιν.

Γράφων ἡμέρα τινα εἰς ἓνα τῶν ἀδελφῶν του ἔλεγεν· «Εἰς ἀπόστασιν ἐξακοσίων λευγῶν αἱ ιδέαι τῆς οἰκογενείας ἡμῶν, αἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας μὲ πληροῦσι κατηφείας. Βλέπω τὴν μητέρα περιπατοῦσαν ἐν τῷ δωματίῳ, ἔχουσαν ἄγχιον τὸ πρόσωπον· καθ' ἣν στιγμὴν δὲ σοὶ γράφω ταῦτα κλαίω ὡς παιδίον.» Ὁ Δὲ Μαϊστρος εἶχε τότε ἡλικίαν 51 ἐτῶν.

A. M.

ΤΙΣ ΕΣΤΑΙ Η ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Κ' ΑΙΩΝΑ

[Ἐκ τοῦ συγγράμματος Histoire des sciences et des savants τοῦ κ. Alph. de Candolle.]

Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ σελ. 451.

Αἱ νεώτεροι γλώσσαι δὲν κέκτηνται πᾶσαι κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν τὰ πλεονεκτήματα τῆς σαφηνείας, τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς συντομίας, ἅτινα νῦν ἐπιζητοῦνται.

Ἡ γαλλικὴ ἔχει λέξεις βραχυτέρας τῶν τῆς ἰταλικῆς καὶ σχηματισμοὺς ἀπλουστεροὺς ῥημάτων· πιθανῶς δ' ἐν μέρει καὶ τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς. Ἡ γερμανικὴ δὲν ἠκολούθησε τὴν νεωτέραν τάσιν, τοῦ τιθέναι ἐν ἀρχῇ ἐκάστης φράσεως ἢ μέρους φράσεως τῆς κυρίως λέξεως. Ἐξαιρουμένη νὰ τέμνη τὰς λέξεις αὐτῆς καὶ νὰ διασκορπίζη ἐν τῇ φράσει τὰ τεμάχια αὐτῶν. Ἐχει τρία γένη, ἐν ᾧ ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ ἔχουσι δύο· ἔχει προσέτι συζυγίας ῥημάτων πολυπλοκωτάτας. Ἀλλ' αἱ νεώτεροι γλωσσολογικαὶ τάσεις ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῶν Γερμανῶν, εὐχερῶς δὲ παρατηρεῖ τις ὅτι ἤρξαντο εἰσάγοντες μικράς τινας τροποποιήσεις εἰς τὴν γλώσσάν των. Ἰδίως οἱ πραγματευόμε-

νοι ἐπιστημονικὰ θέματα ποιοῦνται ἀπὸ τινος χρῆσιν τῶν συντόμων φράσεων καὶ τῶν ἀπλῶν σχηματισμῶν τῶν ἄλλων ἔθνων, καὶ ἐγκατέλιπον τοὺς γοτθικοὺς τυπογραφικοὺς αὐτῶν χαρακτῆρας. Ἐπιστέλλοντες δὲ πρὸς ξένους, γράφουσι συχνάκις εὐγενῶς φερόμενοι λατινιστὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτῶν. Ἀσμένως δ' εἰσάγουσιν εἰς τὰ συγγράμματά των ὅρους λαθροῦς ἐξ ἄλλων γλωσσῶν ἢ ἐκ τῆς λατινικῆς. Αἱ τροποποιήσεις αὗται, ἀφορῶσαι ὅτε μὲν εἰς τὴν οὐσίαν, ὅτε δὲ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσης, καταδεικνύουσι τὸ νεώτερον πνεῦμα καὶ τὴν πεφωτισμένην κρίσιν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἐν Γερμανίᾳ μέγιστος. Δυστυχῶς ὅμως αἱ βελτιώσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ σχηματισμοῦ τῆς γλώσσης ἐλαχίστην ἔχουσι σπουδαιότητα, αἱ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς μετὰ μεγάλης βραδύτητος γίνονται.

Ἡ ἀγγλικὴ, πρακτικωτέρα πασῶν, συντέμνει καὶ φράσεις καὶ λέξεις. Ὡς ἡ γερμανικὴ, υἱοθετεῖ ἀσμένως ξένας λέξεις, ἀλλὰ τὸ cabriolet συγκόπτει εἰς cab καὶ τὸ memorandum εἰς mem. Ἐχει τοὺς ἀναποφεύκτους μόνον καὶ φυσικοὺς χρόνους τῶν ῥημάτων· τὸν ἐνεστώτα, τὸν παρρηγιμένον χρόνον, τὸν μέλλοντα καὶ τὸν ὑποθετικόν. Ἡ διάκρισις τῶν γενῶν ἐν ταύτῃ δὲν γίνεται αὐθαριέτως, ἀλλὰ πάντα μὲν τὰ ἐμφύχῃ ὄντα εἰσὶν ἀρσενικά ἢ θηλυκά, πάντα δὲ τὰ ἀψύχῃ οὐδέτερά. Ἐν τῇ συντάξει αὐτῆς πρωτίστη τάσσεται ἡ κυρία ιδέα καὶ οὕτως ὥστε πολλάκις ἐν ταῖς κοιναῖς συνομιλίαις παραλείπεται τὸ τέλος τῶν φράσεων. Καὶ διατηροῦνται μὲν ἔτι γερμανικαὶ τινες ἀναστροφαι, ἀλλ' ἐν ταῖς μεταβολαῖς τῶν λέξεων μᾶλλον καὶ οὐχὶ ἐν ταῖς φράσεσι. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως τῆς ἀγγλικῆς ἐλάττωμα, καθ' ὃ μειονεκτεῖ τῆς γερμανικῆς ἢ τῆς ἰταλικῆς, εἶναι ἡ ὅλως ἀκανόνιστος ὀρθογραφία αὐτῆς, ἥτις τόσῳ παράλογος εἶναι, ὥστε διὰ νὰ μάθωσιν ἀνάγνωσιν τὰ παιδιὰ χρειάζονται ἐν ἐπὶ πλεόν ἔτος. Ἡ προφορὰ προσέτι δὲν εἶναι καθαρὰ, οὐδ' ἀκριβῶς ὀρισμένη, τὰ δὲ φωνήεντα δὲν διακρίνονται ὅσον δεῖ. Καὶ δὲν προβαίνω μὲν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μέχρι τῶν εὐφυῶν ἀρῶν τῆς Κ^{ας} Σάνδ, ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι δὲν στεροῦνται ὁλοτελῶς ἀληθείας οἱ λόγοι αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ἀγγλικὴ εἶναι γλώσσα σαφὴς ὅσον καὶ πᾶσα ἄλλη, τοῦλάχιστον ὁσάκις οἱ Ἀγγλοὶ δὲν παραλείπουσι νὰ ἐπαναγινώσκωσι τὰ ὑπ' αὐτῶν γραφόμενα, ὅπερ δὲν πράττουσι πάντοτε, οἰκονομοῦντες τὸν χρόνον.

1. Ἐκπληγὴς ποτε ἐπὶ τῇ βραδύτητι μεθ' ἧς ἀγγλόπαιδες νοήμονες μανθάνουσιν ἀνάγνωσιν, ἐξήγησα τὸν λόγον τούτου. Ἐκκρετὸν ψήφιον ἔχει διαφόρους φωνάς, καὶ τὰνάπαλιν ἡ αὐτὴ φωνὴ γράφεται πολλὰκις διὰ διαφόρων ἤχων. Ὡστε τὸ παιδίον ὑποχρεοῦται νὰ μάθῃ ἰδιαιτέρως τὴν προφορὰν ἐκάστης λέξεως. Κανόνες δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἔγκειται εἰς τὸ μνημονικόν.

Οἱ σχηματισμοὶ τῆς ἀγγλικῆς ἀρμόζουσιν ἐξαιρέτως εἰς τὰς νεωτέρας ἀνάγκας καὶ τάσεις. Διὰ τὸν χειρισμὸν πλοίων, δι' ἐπίσχεσιν ἀτμομηχανῶν, διὰ προστάγματα ἐν γένει μηχανικά, διὰ φυσικὰ πειράματα, δι' ὁμιλίαν πρὸς ἀνθρώπους πρακτικοὺς καὶ μὴ θέλοντας ν' ἀπολέσωσι χρόνον εἰς μάτην, εἶναι ἡ μόνη καὶ κατ' ἐξοχὴν γλῶσσα. Συγκρινομένη τῇ ἰταλικῇ, τῇ γαλλικῇ καὶ πρὸ πάντων τῇ γερμανικῇ, ἡ ἀγγλικὴ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ὁμιλούντων πολλὰς γλώσσας ὡς ἡ μεταξὺ δύο σημείων συντομωτέρα ὁδός. Παρετήρησα καὶ ἐθεδαιώθην τοῦτο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν, παρ' αἷς ἐξ ἴσου συνήθεις εἰσὶ δύο γλώσσαι, τοιαῦται δ' οἰκογένειαι πολλὰ καὶ εὐρίσκονται ἐν Ἑλβετίᾳ. Ἄν αἱ δύο γλώσσαι εἶναι ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ, ἡ τελευταία εἶναι ἡ εὐχρηστοτέρα καὶ σχεδὸν πάντοτε ἐπικρατεῖ. Διὰ τὸ τοῦτο· ἡρώτων ποτὲ Γερμανόν τινα Ἑλβετὸν ἀποκατεστημένον ἐν Γενεύῃ. «Ἄγνοῶ καὶ ἐγὼ, μοὶ ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος κατ' ἀρχάς. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ὁμιλοῦμεν ὅλοι γερμανιστὶ, ὅπως συνειθίσωμεν τὸν υἱόν μου εἰς τὴν γερμανικὴν, ἀλλ' ἐκεῖνος πάντοτε ἐπανέρχεται εἰς τὰ γαλλικά, δι' ὧν συνδιαλέγεται μετὰ τῶν φίλων του. Φαίνεται διότι ἡ γαλλικὴ εἶναι συντομωτέρα καὶ εὐκολωτέρα.» Πρὸ τῶν γεγονότων τοῦ 1870 εἰς τῶν πρωτίστων βιομηχάνων τῆς Ἀλσατίας ἀπέστειλε τὸν υἱόν του νὰ σπουδάσῃ ἐν Ζυρίχῃ. Ἡθέλησα ἐκ περιεργείας νὰ μάθω τὸ αἶτιον. «Δὲν κατορθοῦμεν, μοὶ εἶπε, νὰ συνειθίσωμεν τὰ τέκνα μας νὰ ὁμιλῶσι γερμανιστὶ, καίτοι εἰςέχουσι τὴν γερμανικὴν ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ τὴν γαλλικὴν. Ἀπέστειλα τὸν υἱόν μου εἰς πόλιν, ἐνθα οὐδεὶς ὁμιλεῖ γαλλιστὶ, ὅπως συνειθίσῃ τὴν γερμανικὴν, ὑποχρεωμένος ὢν ταύτην μόνον νὰ ὁμιλῇ.» Τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων προτιμήσεων δὲν πρέπει ν' ἀναζητῶμεν ἐν τῷ αἰσθηματι ἢ ἐν τῇ ἰδιότητι. Ὅταν τις πρόκειται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο ὁδῶν, τῆς μὲν εὐθείας καὶ ὁμαλῆς, τῆς δὲ καμπύλης καὶ πῶς τραχείας, ἀμέσως καὶ οὕτως εἰπεῖν ἄνευ προηγουμένης σκέψεως, ἐκλέγει τὴν συντομωτέραν καὶ ἀνετιωτέραν. Εἶδον ἐπίσης οἰκογενείας, ἐξ ἴσου ἐπισταμένας τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἐπικρατεῖ ἡ ἀγγλικὴ, καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ταῖς γαλλικαῖς χώραις. Ἐνίοτε μάλιστα διατηρεῖται ἐπὶ γενεὰς ὁλοκληρῶς. Ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῆς, ὁσάκις σπεύδουσιν ἢ θέλουσι νὰ ἐκφράσωσι τι ὀρισμένως καὶ διὰ βραχείων. Τὴν ἐμμονὴν δὲ τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἀποκατεστημένων γαλλικῶν ἢ ἀγγλικῶν οἰκογενειῶν εἰς τὴν ὁμιλίαν τῶν οἰκείων γλωσσῶν, καὶ τὴν ταχεῖαν ἐξάλειξιν τῆς γερμανικῆς παρὰ ταῖς ἐν γαλλικαῖς ἢ ἀγγλικαῖς χώραις ἀποκατεστημέναις γερμανικαῖς οἰκογενείαις ἐξηγεῖ μᾶλλον ἢ φύσις τῶν γλωσσῶν παρὰ ἡ ἐπήρεια τῆς ἀνατροφῆς καὶ

τοῦ συρμοῦ. Ὅθεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγομεν τὸν ἀκόλουθον γενικὸν κανόνα, ὅτι ἐν τῇ συγκρούσει δύο γλωσσῶν, ὁμοίων κατὰ πάντα τὰ ἄλλα, ἐπικρατεῖ ἡ συντομωτέρα καὶ ἀπλουστετέρα. Ἡ γαλλικὴ ὑπερτερεῖ τῆς ἰταλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς, ἡ δ' ἀγγλικὴ πασῶν τῶν λοιπῶν. Ἀνωφελὲς νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὅσον ἀπλουστετέρα εἶναι γλῶσσά τις, τοσοῦτον εὐχερεστερα καὶ ἡ ἐκμάθησις αὐτῆς.

Ἡ μέλλουσα λοιπὸν ἐπικράτησις τῆς γλώσσης τῶν Ἀγγλῶν, τῶν Αὐστραλῶν καὶ τῶν Ἀμερικανῶν φαίνεται μοι βεβαιωτάτη. Ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων ἄγει εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἡ δὲ φύσις τῆς γλώσσης θὰ ἐπιταχύνει τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς.

Ἐνεκα τούτου οἱ ὁμιλοῦντες τὴν ἀγγλικὴν λαοὶ φέρουσι τινα εὐθύνην, ἣν ἀπὸ τοῦδε καλὸν εἶναι νὰ κατανοήσωσιν. Ἡ εὐθύνη εἶναι ἠθικὴ, πρὸς τὸν πεπολιτευμένον κόσμον τῶν ἐπελευσσομένων χρόνων.

Καθῆκον, ὡς καὶ συμφέρον, ἔχουσι νὰ συγκρατήσωσι τὴν νῦν ὑπάρχουσαν ἐνότητα τῆς γλώσσης αὐτῶν, εἰσάγοντες ἐνταυτῷ πάσας τὰς μεταβολάς, ὅσαι τυχὸν ἤθελον ὁμοφώνως κριθῇ ἀναγκαῖαι ἢ ἐπιτυχεῖς, παραδεχταὶ γινόμεναι ὑπὸ ἐξόχων συγγραφέων ἢ μετὰ κατάλληλον συζήτησιν. Ὁ κίνδυνος ὅν διατρέχει ἡ ἀγγλικὴ εἶναι μὴ πρὸ τῆς παρελεύσεως μιᾶς ἐκατονταετηρίδος κατατμηθῇ εἰς τρεῖς γλώσσας, ἐχούσας ἀλλήλαις τὴν αὐτὴν σχέσιν, ἣν ἡ ἰταλικὴ τῇ ἰσπανικῇ καὶ τῇ πορτογαλικῇ ἢ ἡ σουηδικὴ τῇ δανικῇ. Τὸν κίνδυνον τοῦτον θὰ καθίστη ἀναπόδραστον ἡ φυσικὴ ἐλευθερία τῶν ἀγγλικῶν φυλῶν ἐν πάσαις αὐτῶν ταῖς πράξεσιν, ἐὰν ἄλλαι αἰτίαι δὲν ἀπεσθῶσιν αὐτόν. Διότι παρὰ τοῖς ἀγγλικοῖς λαοῖς εὐτυχῶς δὲν ὑφίστανται οἱ λόγοι, οἵτινες ἐπέφερον τὴν διαίρεσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Οἱ Ῥωμαῖοι κατεπέταξαν λαοὺς, ὧν αἱ γλώσσαι διετηροῦντο καὶ πολλαχοῦ ἐπανεφάνισαντο, παρὰ τὴν διοικητικὴν ἐνότητα τῆς πολιτείας. Οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Αὐστραλοὶ τοῦναντίον ἔχουσι πρὸ αὐτῶν μόνον ἀγρίας φυλάς, αἵτινες ἐξαφανίζονται μὴ δὲν καταλείπουσαι ἕχρους. Τοὺς Ῥωμαίους κατέκτησαν καὶ διεμέλισαν οἱ βάρβαροι, ἐκ δὲ τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν πολιτισμοῦ οὐδὲν μέσον ἐναπέμενεν ἐνότητος, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ὅμως ἔβαινε εἰς παρακμὴν. Ἐν ᾧ οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Αὐστραλοὶ ἔχουσι πολυπληθέστατα καὶ ἀκμαζόντα σχολεῖα. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας ἀποδείκνυσιν πόσον ἡ ἐκπαίδευσις ἐπαρεάζει ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῆς γλώσσης. Ἡ συνεχὴς συνάφεια μετὰ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν αὐτῶν βιβλίων συνετέλεσαν ὅπως μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξαλειφθῶσιν ἡ τε σκωτικὴ προφορὰ καὶ αἱ σκωτικαὶ λέξεις. Μετ' ὀλίγα δ' ἔτη ἡ γλῶσσα ἔσται ὁμοιόμορφος καθ' ἅπασαν

ΤΟ ΘΗΣΕΙΟΝ

τὴν Μεγάλην Βρετανίαν. Αἱ σπουδαιότεραι ἐφημερίδες, συντασσόμεναι ὑπὸ λογίων ἀνδρῶν, συντείνουσιν ἐπίσης εἰς τὴν ἐνόησιν τῆς γλώσσης. Ὑπάρχουσι σελίδες τῶν Καίρων, ἀμιλλώμεναι πρὸς τὸ γλαφυρὸν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μακώλαιου καὶ τοῦ Βούλουερ. Ἀναγνωσκόμεναι ὑπὸ ἑκατομμυρίων Ἀγγλῶν, κατὰ λείπουσιν ἐντύπωσιν, συγκρατοῦσιν τὴν δημόσιον εἰς τὴν ἀγαθὴν φιλολογικὴν ὁδόν. Ἡ Ἀμερικὴ δὲν εὐμοιρεῖ τύπου, εἰς τοσοῦτον βαθμὸν κατόχου τῆς γλώσσης, ἀλλ' εἰς μὲν τὰ σχολεῖα αὐτῆς πικιδέονται ἅπαντες ἀνεξίτητος οἱ κάτοικοι, τὰ δὲ πανεπιστημιακὰ τῆς κείνουται καθηγητὰς δοκιμωτάτους περὶ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἐάν ποτε ἡ κοινὴ γνώμη ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν ἐκρίνεν ἀναγκάσαν τὴν εἰσαγωγὴν μεταβόλων τινῶν ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ ἢ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γλώσσῃ, ἀρμολογία τῇ πρὸς συζήτησιν καὶ πρότασιν τοιούτων μεταβόλων θὰ ἦτο σύνοδος ἀπεσταλμένων τῶν κυριωτέρων πανεπιστημίων τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Τοιαύτη σύνοδος θὰ ὀρίζεται βεβαίως ἐκ τῆς συνετῆς ἀρχῆς τῆς μὴ εἰσαγωγῆς πολλῶν ἐνταυτῷ νεωτερισμῶν, καὶ διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας θὰ καταστήσῃ ἀναμφιδόλως εὐχερῶς ἀσπαστὰς τὰς προτάσεις αὐτῆς. Ὀλίγα μετὰ βολαί, ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ μόνον, θὰ διευκολύνωσιν ἐπικρατήτως τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν ξένων, καὶ θὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν συγκράτησιν τῆς ἐνόητος τῆς προφορᾶς ἐν ταῖς ἀγγλοαμερικανικαῖς χώραις.

N. P. II.

1. Ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι καὶ ἡ γαλλικὴ ὀρθογραφία, καίτοι μὴ ἔχουσα τὰς αὐτὰς ἀνωμαλίας τῇ ἀγγλικῇ, χρήζει ὅμως πολλῶν διορθώσεων, ὅπως προτεγγίη πρὸς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν. Ἡ ἀνάγκη αὕτη πολλὰς κατέστη ἐπιστητῆς, κατὰ δὲ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Βολταίρος, ἔνεκα τοῦ κύρους ὅπερ ἔχαιρε, κατῴρωσεν νὰ εἰσαγάγῃ μεταβολὰς τινάς, αἵτινες ἐγένοντο ἀπαστά. Ἐπέτυχεν ὅμως διότι αἱ μεταβολαὶ αὗται προέτειναν οὐ μόνον ὀρθογραφίαν ἀλλὰ καὶ εὐχρηστικότητα. Τούτων τινος σύστημα ὀρθογραφίας συμφωνοῦν κατ' ὅλον κλίμα ἐν τῇ προφορᾷ, παρ' οὐδενὸς ἐπιδιοκίματον, διότι καὶ οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι ἤθελε νὰ εἰσαγάγῃ ἦσαν παμπληθεῖς καὶ δὲν ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ δημοτικῶν τινος μεγάλου συγγραφέως ἢ ὑπὸ ἐπιστημονικῶν σωματείων, δυναμένων νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν γνώμην των ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Πλείονας ἀνωμαλίας παρουσιάζει ἡ ἡμετέρα ὀρθογραφία, ἣτις ἐπὶ ἱστορικῶν μόνον λόγων στηρίζομένη, διαφέρει ἐν πολλοῖς σπουδαίως τῆς προφορᾶς καὶ δὲν παρεμβάλλει μὲν πολλὰ προσκόμματα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, διότι αἱ κυριώτεραι αὐτῆς ἀνωμαλίαι προέρχονται ἐκ τοῦ ἰσομοῦ, ἥτοι τῆς διὰ μιᾶς φωνῆς, τῆς τοῦ ἰ, ἀναγνώσεως πολλῶν φωνηέντων καὶ διφθόγγων, ἀλλ' ἡ ὀρθὴ αὐτῆς χρῆσις ἀπαιτεῖ μελέτας εὐρείας, τοῖς δὲ ξένοις δυσχερεστάτη ἀποδοῖναι. Πρὸς θεράπειαν τῶν ἀτόπων τούτων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος δύο τῶν ἡμετέρων ποιητῶν, ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος καὶ ὁ Ἰωάννης Βηλαράς, προέτειναν ὀρθογραφίαν μετὰ ἀπομακρυνόμενῃ τῇ προφορᾷ· ὁ τελευταῖος μάλιστα καὶ γαλλοματικὴν ἰδίαν τοῦ συστήματος τούτου ἐξέδωκε, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Μηκρὴ ὀρθογραφία γὰρ τὰ γράμματα καὶ τὰ ὀρθογράφημα τῆς ῥομέλης γλώσσας. Ἀλλ' οὐδεὶς συνετάχθη αὐτοῖς, διότι, καίτοι τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐν χρήσει ὀρθογραφίας εἰσὶν ἀναντίρρητα, εἰς

Θησεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Αἰγέως καὶ τῆς Αἰθρας, συνοικιστῆς καὶ βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων, πολλὰ διαπραξάμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἀνὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀπέθανεν ἐν ἐκουσίᾳ φυγῇ μακρὴν τῆς πατρίδος τοῦ ἐπὶ τῆς νήσου Σκύρου, θάνατον βίαιον· διότι λέγεται ὅτι ἐκρημνίσθη ἀπὸ τινος βράχου ὑπὸ Λυκομήδους, βασιλέως τῆς νήσου, χαρίζομένου οὕτω Μενεσθεῖ τῷ τοῦ Θησεὺς ἀντιπάλῳ. Ἐπὶ δὲ τῷ ὄλῳ αἰῶνα ἐκεῖτο ἐκεῖ τεθαμμένος, λησμονηθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, μέχρις οὗ ὁ Κίμων, κατὰ λείπων τὴν νήσον, ἀνεζήτησεν, ἐντολῇ τῆς Πυθίας, τὸν τάφον αὐτοῦ, ἐν ὑπέδειξεν ἀετὸς σκάπτων βουνοειδῆ τινα τόπον διὰ τοῦ ῥάμφους καὶ δικαστέλων διὰ τῶν δούλων, κατὰ τὴν παρὰ Πλουτάρχῳ παράδοσιν· εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐρευνήσας ὁ Κίμων, ἀνεῦρεν ὅστ' αὐτὸς σώματος μεγάλου καὶ αἰχμὴν ἐκ χαλκοῦ καὶ ξίφος παρ' αὐτοῖς, ἀτινα ἀνεγνώρισθησαν ὡς λείψανα τοῦ Θησεὺς. Παρὰ λείπων λοιπὸν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου του ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐγένοντο δεκάτ' αὐτῆς αὐτῆς χαρᾶς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὡς ἐν ὑπεδέχοντο τὸν Θησέα αὐτὸν ζῶντα· οὐσίαι δὲ δὴλ. δημοτελεῖς ἐτελέσθησαν καὶ πανηγύρεις, ἐν αἷς καὶ δραματικοὶ ἀγῶνες ἐγένοντο, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ μέγας τοῦδε νικητῆς ἐν τῇ τραγωδίᾳ Αἰσχύλος ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους, λαβόντος τὸν τῆς νίκης στέφανον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Κίμωνος· ὠρίσθη δὲ ἕκτοτε νὰ θύωσι τῷ ἥρωϊ τὴν ὀγδόην ἐκάστου μηνὸς, ἰδίᾳ δὲ μεγίστη ἐθεωρεῖτο ἡ ὀγδόη τοῦ Πυαναψιδῶνος (Νοεμβρίου), καθ' ἣν οὗτος ἐπανῆλθεν ἐκ Κρήτης. Κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην, τὸ 469 ἢ 468 π. Χ. γενομένην, ἐνεταφιάσθησαν τὰ ὅστ' αὐτοῦ Θησεὺς καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνηγέρθη ναὸς ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ἐνταφιασμοῦ, ναὸς οὗ τὴν ἱερότητα οὐδεὶς τῶν λοιπῶν ὑπερέβαινε, ἐκτὸς τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἐλευσινίου.

Ὁ ναὸς οὗτος εἶνε ὁ κάλλιστα καὶ τὴν σήμερον σωζόμενος ἐπὶ ὑψώματος χαμηλοῦ πρὸς τὸ ΒΔ. τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, ἐγγὺς τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου καὶ τῆς τῶν Γηγάντων ἢ Ἐπωνύμων καλουμένης, ἐν τῷ ἔσω Κεραιικῷ, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Θησεῖον (κοινῶς Τριάντα δύο κολώναις). Ἄν καὶ ἐσχάτως ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι ὁ ναὸς ἀνήκει εἰς τὸν Ἡρακλέα, ἀκολουθοῦμεν τὴν γνώμην τῶν θελόντων αὐτὸν ναὸν Θησεὺς διὰ τὸ λίαν πειστικὸν τῶν λόγων αὐτῶν, οὓς δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται ἐνταῦθα, ὡς πόρρω ἀποτεινόμενος, νὰ ἐξετάσωμεν, καὶ δι' ὃν λόγον ἐπὶ παρὰ κεινόντες θέλομεν ἡμεῖς προσθέσθαι. Περὶ δὲ τοῦ δισχυρισμοῦ τοῦ

πάντας ὅμως πρόδηλον φαίνεται τὸ ἐπιδαλῆς τῆς ἀποτόμου διαρρήξεως ἐνὸς τῶν σπουδαιωτέρων ἐκ τῶν μετὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἑλληνισμοῦ συνδεόντων ἡμᾶς δεσμῶν.

Ῥοσσίου, καθ' ὃν ὁ ναὸς οὗτος εἶνε τοῦ Ἀρεως, οὐδὲ λόγος, νομίζομεν, πρέπει πλέον νὰ γείνη, μετὰ τὴν ὑπὸ Westermann, Mure καὶ τοῦ ἡμετέρου Πιττάκη γενομένην ἀνασκευὴν τῶν λόγων, οὓς φέρει εἰς ὑποτίθησιν τῆς γνώμης τοῦ ταύτης ὁ Ῥόσσιος ἐν φυλλαδίᾳ ἰδικιτέρῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Τὸ Θησεῖον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀρεως», ἐκδοθέντι τὸ 1838.

Ὁ ναὸς λοιπὸν οὗτος ἀπετελέσθη ἔτη τινὰ μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν λειψάνων τοῦ Θησεὺς, ἥτοι περὶ τὸ 465 π. Χ. κατὰ τὸν Δωριον ῥυθμὸν, ἐξάστυλος περίπτερος, ἔχων δὴλ. 33 κίονας κατὰ τὰς στενωτέρας πλευρὰς καὶ 13 κατὰ τὰς μακροτέρας, αἵτινες καὶ περὶ καλοῦνται, δις ἀριθμουμένου τοῦ γωνιαίου. Ὁ περίβολος τοῦ ναοῦ τούτου εἶχε μεγάλην ἔκτασιν, διότι τὸ ὑπ' αὐτοῦ περικλειόμενον τέμενος ἐχρησίμευσεν, ὡς ἔκ τινος χωρίου τοῦ Θουκυδίδου φαίνεται, διὰ στρατιωτικὰς συναθροίσεις, εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις τοῦ περιβόλου ὅμως τούτου δὲν σώζεται ἔχνος. Ἐντὸς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τέμενους κεῖται ὁ ναὸς, βαίνων ἐπὶ κρηπιδώματος ἐκ λίθου Πειραικοῦ, φέροντος κατὰ τὰ ἄνω τρεῖς ἀναβαθμοὺς, ὧν οἱ μὲν δύο ἀνώτεροι ἐκ λευκοῦ τῆς Πεντέλης μαρμάρου, ὁ δὲ κατώτερος ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν κρηπιδώματι λίθου κοινῶς ἐγένετο δεκτὸν ὅτι δύο εἶνε οἱ ἀναβαθμοὶ τοῦ ναοῦ, μόνον δὴλ. οἱ ἐκ μαρμάρου, ἀπὸ δὲ τοῦ τρίτου ἄρχεται τὸ κρηπιδώμα τὸ πώρινον, καὶ τίθεται τοῦτο ὡς εἰς τῶν λόγων δι' οὓς ὁ ναὸς πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τῷ Θησεῖ, διότι τὰ ἥρωα, λέγουσι, δὲν εἶχον, ὡς οἱ τῶν θεῶν ναοί, τρεῖς ἀλλὰ δύο μόνον ἀναβαθμοὺς· μικρὰ ὅμως μετὰ προσοχῆς παρατήρησις δύναται νὰ δείξῃ, ὅτι οὐχὶ δύο, ἀλλὰ τρεῖς εἶνε οἱ τοῦ ναοῦ ἀναβαθμοί, οἱ δύο μαρμαρινοὶ καὶ ὁ τρίτος πώρινος, ἱσοῦψῆς καὶ ἱσοπλατῆς τοῖς πρώτοις, καὶ ὅτι μετὰ τὸν τρίτον τοῦτον ἄρχεται τὸ λοιπὸν κρηπιδώμα διὰ τῆς προσηκούσης μικρᾶς προεξοχῆς, ὡς ἐναργέστατα δεικνύει τὸ δυτικὸν πέρας τῆς βορείας τοῦ ναοῦ πλευρᾶς.

Μετὰ τὸν στυλοβάτην τοῦ κρηπιδώματος ἔρχονται κανονικῶς οἱ κίονες, τὰ ἐπιστύλια, τὸ διάζωμα, κοσμούμενον δι' ἀναγλύφων ἐπὶ μόνων τῶν μετοπῶν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ τῶν παρακειμένων τεσσάρων ἐκτέρως τῶν μακροτέρων· ὑποτίθεται δὲ ὅτι τὰς λοιπὰς ἐκόσμουσαν εἰκόνες, ὅπερ λίαν ἀπίθκον. Ὑπεράνω τοῦ διαζώματος προεξέχει τὸ γαῖτον μετὰ ἀκροσάνιδας καὶ τοὺς ἡλούς, καὶ οὕτω σχηματίζεται τὸ περιστύλιον, ἀποτελοῦν τὴν πρὸς ἀνατολὰς στοᾶν, ἥτοι κυρίαν πρόστασιν, τὴν πρὸς δυσμὰς, βάλος μικρότερον τῆς πρώτης ἔχουσιν καὶ τὰς δύο πλαγίας ἢ πτερὰ. Ἐντὸς τοῦ περιστυλίου τοῦτου κεῖται ὁ σηκὸς, τοῦ ὁποῖου ὁ τοῖχος καὶ ἡ παραστάς φέρει βάσιν, ἐκ κυματίου καὶ ταινίας συγκειμένην, ἡ δὲ ζωφόρος δὲν περιβάλλει ὅ-

λας τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς τοὺς ἄλλους ναοὺς, ἀλλὰ κοσμεῖ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν, ἐκτεταμένη μετὰ τοῦ ἐπιστυλίου ὑπὲρ τὰς στοᾶς, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ περιστυλίου, καὶ τὴν δυτικὴν, περιοριζομένη ἐπὶ μόνου τοῦ πλάτους τοῦ σηκοῦ. Ὁ σηκὸς διαιρεῖται εἰς πρόναον, κυρίως σηκὸν καὶ ὀπισθόδομον· ὁ πρόναος, βάθος ἔχων, μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ στοᾶς, 33 ποδῶν, ἐκασμεῖτο ὑπὸ δύο κίωνων μετὰξὺ τῶν παραστάδων, οὓς ἀφῆρσαν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ βήματος. Ὁ κυρίως σηκὸς, μήκους 40 ποδῶν, ἔχει τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν τοίχων αὐτοῦ οὐχὶ λείαν ἀλλὰ τῆς τελευταίας ἐξερρασίας χρηζούσαν· ὁ δὲ ὀπισθόδομος, βάθος ἔχων, μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ στοᾶς, 27 ποδῶν καὶ μὴ συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ κυρίως σηκοῦ, κοσμεῖται ὑπὸ δύο μετὰξὺ τῶν παραστάδων κίωνων. Αἱ πλίνθοι τῶν τοίχων αὐτοῦ, ὡς καὶ αἱ τοῦ προναοῦ, εἶνε λεῖαι μόνον ἐν ταινίᾳ περὶ τὰς ἀρμολύγας, ἐν ᾧ κατὰ τὰ λοιπὰ ἔχουσιν ἐργασίαν ὁμοίαν ἐκείνης, ἣν εἵπομεν ὅτι ἔχουσι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ, μάλλον δὲ, τελειότεραν πῶς ἐκείνης. Ἡ παραστάς τοῦ ὀπισθόδομου ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ ναοῦ ἔχει πᾶχος μικρότερον καὶ τοῦ $\frac{1}{2}$ τοῦ πᾶχους τῆς τοῦ προναοῦ, ἐπὶ τῶν αὐτῶν πλευρῶν· τὰ δὲ μετὰξὺ τῶν δύο κίωνων καὶ τῶν κίωνων καὶ παραστάδων ἀ

Ἐκ τῶν γλυπτικῶν ἔργων τοῦ ναοῦ τούτου, τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέκα μετοπῶν τῆς κυρίας προστάσεως παριστάνουσιν ἄλλους Ἡρακλέους τὸν ἀριθμὸν δέκα, διότι φαίνεται ὅτι εἰς μετὰ ταῦτα χρόνους ἠδὲ ἡθὺς αὐτῶν εἰς δώδεκα. Οἱ δέκα οὗτοι ἄλλοι διέκκινται οὕτως, ἀπὸ νότου: α'.) Ἡρακλῆς μετὰ τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας. β'.) Ἡρακλῆς καὶ Ἰόλαος πρὸς τὴν Ὑδραν μαχόμενοι. γ'.) Ἡρακλῆς δαμάζων τὴν Κερυνεῖαν ἑλαφον. δ'.) Ἡρακλῆς καὶ Ἑρμάντιος κάπρος. ε'.) Ἡρακλῆς μετ' ἐνὸς τῶν ἱππῶν τοῦ Διομήδους. στ'.) Ἡρακλῆς καὶ Κέρβερος. ζ'.) Ἡρακλῆς ἀφαιρὼν ἀπὸ τὸν ἱππολύτην τὸν τοῦ Ἀρεως ζώστηρα. η'.) Ἡρακλῆς τὸν Κύκνον φονεύων. θ'.) Ἡρακλῆς καὶ Ἀνταῖος, παρ' αὐτῷ δὲ ἡ μήτηρ Γῆ, τὰς χεῖρας ἀνατείνουσιν. ι'.) Ἡρακλῆς λαμβάνων παρὰ τινος τῶν Ἑσπερίδων μήλον.

Τῶν δ' ἐπὶ τῆς νοτίης πλευρᾶς τεσσάρων μετοπῶν ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς γωνίας παριστάνει Θεσέα καὶ Μινώταυρον, ἡ δευτέρα Θεσέα καὶ Μακρῶνιον ταῦρον, ἡ τρίτη Θεσέα καὶ Πιτυοκάμπτην, ἡ τετάρτη Θεσέα καὶ Προκρούστην· τῶν δ' ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου, ἡτοι τῆς βορείης, ἡ πρώτη Θεσέα καὶ Κορυνήτην, ἡτοι τῆς βορείης, ἡ δευτέρα Θεσέα καὶ Κερκύονα, ἡ τρίτη Θεσέα καὶ Σιλόνα, ἡ τετάρτη Θεσέα καὶ Κρομμυονίαν συν. Ἐπὶ δὲ τῆς ζωφόρου τοῦ προνάου, οἱ μὲν μετὰ τοῦ Μυλλέρου, διακρίνουσι Θεσέα κατὰ τῶν Παλλαντιδῶν μαχόμενον, οἱ δὲ σκηνὴν τῆς ἐν Μακρῶνι μάχης καὶ τὸ φάσμα τοῦ Θεσέως ἐπιφανιζόμενον εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Ἀθηναίων, ἄλλοι τέλος Γίγαντομαχίαν, εἰς ἣν, ὡς γνωστὸν, ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς, κινούμενοι ὑπὸ τῆς ιδέας, ὅτι ὅπως ἐπὶ τῆς ζωφόρου τῆς κυρίας προσόψεως τοῦ περιστυλίου ἐτέθησαν τοῦ Ἡρακλέους κατορθώματα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ σηκοῦ ἐτέθη σπουδαῖον τοῦ Ἡρακλέους ἀγώνισμα, ἡτοι ἡ βοήθεια ἣν παρέσχε τοῖς Ὀλυμπίοις εἰς κατανίκην τῶν Γιγάντων.

Ὁ συνδυασμὸς τῶν παραστάσεων τῶν δύο τούτων ζωφόρων εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν θέλουσι τινὲς τὸν ναὸν τοῦτον ναὸν Ἡρακλέους. Ἀφίνοντες τοὺς λοιποὺς λόγους τοὺς ἐναντίον τῆς γνώμης ταύτης, ἀναφέρωμεν τοῦτο μόνον, ὅτι αὐταὶ αὐταὶ αἱ παραστάσεις, συνδυαζόμεναι μετὰ τῶν παραστάσεων τῶν λοιπῶν μετοπῶν καὶ τῆς τοῦ ὀπισθοδόμου, ἐφ' οὗ ἀπεικονίζεται μάχη Κενταύρων καὶ Λαπιθῶν, ἐν ᾗ φαίνεται ὁ Θεσεὺς νικῶν καὶ φονεύων Κενταύρους, αὐταὶ αὐταὶ, λέγομεν, αἱ παραστάσεις καὶ ἡ τοιαύτη διάθεσις αὐτῶν, ὥστε νὰ φαίνεται ἐπὶ τῶν κυριωτέρων τοῦ ναοῦ μερῶν ὁ Ἡρακλῆς εἰς δευτερεύουσαν δὲ θέσιν ὁ Θεσεὺς, παρέχει τὸν λόγον τῆς συνπαρξέως τῶν δύο ἡρώων, προτιμήσεως δὲ τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ὑποδεικνύει εἰς τίνος πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ὁ ναός. Ὁ λόγος δὲ οὗτος εἶνε τὸ

σέβας τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Θεσέως, ὅστις τοσαύτην πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ ἔσχεν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν, ὥστε ὅλα τὰ ἐν Ἀθήναις ἱερὰ αὐτοῦ, ἐκτὸς τεσσάρων, παρεχώρησεν αὐτῷ μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἐκ τῶν δεσμῶν εἰς ἀκράτει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν Ἀιδωνεύς. Τὸ παράδειγμα λοιπὸν τῆς ταπεινώσεως τοῦ ἡρώος τῶν ἐνώπιον τοῦ υἱοῦ τοῦ Διὸς ἀκολουθοῦντες οἱ Ἀθηναῖοι, δὲν ἐδίδισκον νὰ ἀποτυπώσωσιν, ὡς εἰπεῖν, αὐτὸ καὶ καταστήσωσιν αἰσθητὸν, παραχωροῦντες τὰς κυριωτέρας θέσεις τῷ σωτῆρι τοῦ προστατοῦ αὐτῶν καὶ συνδέοντες τὰς πράξεις ἀμφοτέρων οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐνὸς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου καὶ ἡ εὐγενὴς καὶ μετριόφρων τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων παραχώρησις. Ἀδιστακτικῶς λοιπὸν νομίζομεν ὅτι ὁ ναὸς πρέπει νὰ φέρῃ τὸ τοῦ Θεσέως ὄνομα.

Ἐκτὸς τῶν γλυπτικῶν κοσμημάτων καὶ ἡ γραφικὴ εἶχε κατακοσμήσῃ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους τοῦ κυρίου σηκοῦ διὰ Μίκωνος τοῦ Πανόπου, Ἀθηναίου καὶ Πολυγνώτου τοῦ Θεσίου, γραψάντων ἐπὶ τῶν τριῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ, κατὰ Πανσκανίαν, Ἀμαζονομαχίαν, Κενταυρομαχίαν καὶ ἔργα Θεσέως Αἰεῖδες αὐταὶ κατὰ τὸν Raoul-Rochette καὶ Thiersch ἦσαν πινακογραφίαι· κατὰ τὸν Beulé ἦσαν τοιχογραφίαι, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς λείας τοῦ μαρμάρου ἐπιφανείας· εἶδομεν ὅμως ὅτι αἱ ἐσωτερικαὶ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ ἐπιφανείαι δὲν ἦσαν λεῖαι, ὥστε ἵνα ἐκτελεσθῶσιν εἰκόνες ἐπ' αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ἐπιχοισθῶσι λεπτοὶ τινὲς στρώματι γύψου ἢ ἄλλης ὕλης· ἀλλὰ ὁ αὐτὸς Beulé λέγει ὅτι ἡ τραχεῖα τῶν τοίχων ἐπιφανεία δὲν ἦτο ἐκπαλαι τοιαύτη, ἀλλ' ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἀπέξεσαν αὐτὴν ἵνα ἐξαλείψωσι τὰς παλαιότερας εἰκόνες καὶ μετὰ ταῦτα ἤλειψαν λεπτῷ στρώματι ἀμμοκονίας ἐφ' οὗ κατεσκεύασαν τὰς ἀρχαίας τοῦ. Ἀλλὰ ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔγραψαν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἀμέσως καὶ ὅτι μέχρι τῶν Χριστιανικῶν χρόνων αἱ γραφαὶ ἐσώζοντο, διὰ τί νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ Χριστιανοὶ, ἀπαλείψαντες οἰδηροῦς τρόπον τὰς ἀρχαίας εἰκόνες, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦτο φαίνεται ὑπ' αὐτῶν γενόμενον, ἔγραψαν τὰς ἐκυτῶν, ἢ ὅτι, κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων παρατηρουμένην συνήθειαν αὐτῶν, μετέτρεψαν τὰς ἐθνικὰς εἰς Χριστιανικὰς, τῇ προσθήκῃ Χριστιανικῶν συμβόλων, χωρὶς νὰ λάβωσι τὴν ἀνάγκην νὰ υποβληθῶσιν εἰς τοσοῦτον κόπον, ἀποξέοντες ὅλους τοὺς τοίχους τοῦ σηκοῦ καὶ ἀλείφοντες αὐτοὺς πάλιν; Ἐπειτα αὐτὴ ἡ ἐργασία τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἐπιφανειῶν τοῦ σηκοῦ, παρεμφερῆς τῇ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τοῦ προνάου καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου, μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ γείνη ὑπὸ Χριστιανικῆς χειρὸς. Πρέπει λοιπὸν

νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ εἰκόνες εἶχον ἐκτελεσθῆ ἐπὶ λεπτοῦ ἐπιχοισματός καλύπτοντος τοὺς τοίχους, οἵτινες ἐνεκὰ τοῦτου τραχεῖς ἀφείθησαν, καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας ἔγραψαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὰς εἰκόνες αὐτῶν ἐπισκεύασαντες εἰς πολλὰ μέρη τὸ καταπεσὸν ἐπιχοισμα, λείψαντα δὲ τῶν δι' ἀμμοκονίας ἐπισκευῶν τούτων εἶνε ἴσως τὰ σωζόμενα μικρὰ ἐπιχοισμένα μέρη. Τὴν τελευταίαν ταύτην γνώμην ἐξέφραξε καὶ ὁ Ott. Müller καὶ Letronne.

Ἐκτὸς τῶν εἰκόνων τούτων ἔθριθεν ὁ ναὸς κοσμημάτων γραφικῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ ἰδίᾳ τὰ μεταβατικὰ, τὰς ταινίας, τὰ κυμάτια, τὰ φατνώματα κ.τ.λ., ἔχνη δὲ τοιοῦτων κοσμημάτων διακρίνονται πολλὰ, ἰδίως τῶν ἐπὶ τῆς ταινίας τῆς ἀνωθεν τῆς ζωφόρου τοῦ σηκοῦ συνθέτων μαϊάνδρων.

Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτὸς, τοῦ ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς τιμητικὸν μνημεῖον τοῦ ἡρώος καὶ ὡς τύμβος αὐτοῦ, ἦτο καὶ ἄνυλον διὰ τοὺς φυγάδας, πρέζων προστάσιαν τοῖς καταδικωμένοις: «ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινότεροις καὶ δεδιόσι κρείττονας», κατὰ Πλούταρχον, «ὡς τοῦ Θεσέως προστατικὸς τινος καὶ βοηθητικοῦ γενομένου καὶ προσδεχομένου φιλικῶν πῶς τὰς τῶν ταπεινότερων δεήσεις».

Δώριος τὸν ῥυθμὸν φέρει καὶ τὸν τύπον τοῦ Δωρικοῦ χαρακτήρος, τὴν σοβαρότητα, ἀνευ ὁμῶς τῆς θείας μεγαλοπρεπείας, ἥς ἀποπνέει ὁ Παρθενὸν, γυμνὸς συνάμα τοῦ ἐπιβάλλοντος ὕψους, δι' οὗ περιβάλλει τὸν τῆς Παρθένου ναὸν ἡ ἰσχυρὰ πρὸς τὸ κέντρον, ὑψηλὰ εἰς τὸ ἄπειρον χανόμενον, σύγκλισις τῶν κρατερῶν αὐτοῦ κίονων καὶ τὸ καμπύλον ὅλων τῶν γραμμῶν τοῦ κρηπιδώματος, ὃν στερεῖται ὁ τοῦ ἡρώος ναός· τὸ ὅλον αὐτοῦ ἐμποιεῖ γαλήνην τινὰ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ ἀλλὰ καὶ περιορισμὸν εἰς τὰ ἐγκόσμια, ἐν ᾗ ἡ θέα τοῦ Παρθενῶνος, συνάπτουσα τὸ τολμηρὸν ἐν τῇ ἐπιβολῇ καὶ τὴν ἰσχυρὰν τοῦ πνεύματος ἀνάτασιν καὶ πτῆσιν, ὠθεῖ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς θείας μεγαλειότητος ἀπέναντι τῆς ταπεινότητος καὶ, ὁπωςδῆποτε, ἀνθρωπίνης φύσεως ἐνὸς ἡρώος, ἀνάλογον τῆς ὁποίας παρουσιάζεται τὸ ὅλον ἑξωτερικὸν τοῦ Θεσείου.

Εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὠκοδομήθη, πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν αἱ τεχνικαὶ διαφοραὶ, αἱ πρὸς τοὺς ὑστερώτερον κτισθέντας ναοὺς ἔχει· τοιαῦται δὲ εἶνε: α') ὅτι ἔχει τοὺς μὲν δύο ἀνωτέρους ἀνακλινομένους τοῦ κρηπιδώματος ἐκ Πεντελῆσιου, τὸν δὲ τρίτον, τὸν κατώτερον, ἐκ πωρίνου τοῦ Παιραιῶς λίθου. β') ὅτι ὁ τοίχος τοῦ σηκοῦ ἔχει βάσιν, ἐν ᾗ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Δωρικοῦ κίονος (ὃν ἀκολουθεῖ, ὡς πρὸς τὴν διακόσμησιν καὶ διαίρεσιν, πάντοτε ὁ τοίχος τοῦ σηκοῦ) εἶνε ὅτι ἐκίνει ἀμέσως ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου, ἀνευ ἰδέας βάσεως.

γ') ὅτι ὅλα: αἱ μετόπαι τοῦ περιστυλίου δὲν ἔχουσιν ἀνάγλυφα. δ') ὅτι ἡ ζωφόρος δὲν περιβάλλει ὅλον τὸν σηκὸν καὶ ε') ὅτι τὰ φατνώματα ἔχουσιν καλυμμάτια ἐξ ἰδαιτέρου λίθου. Ἐν γένει δὲ, ὡς κεφάλαιον τῶν διαφορῶν τούτων, καὶ ὡς χαρακτηριστῆρ, ἴσως, τῶν παλαιότερων ναῶν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ παρατηρουμένη τάσις εἰς καλλιτέραν διακόσμησιν τοῦ ἀνακτολικοῦ μέρους, καὶ ἡ μεγαλειτέρα ἐπιμέλεια περὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἰδίως δὲ τῶν ἀναγλύφων, ἐν ᾗ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ναοὺς ἡ αὐτὴ κατεβάλλετο φροντίς δι' ὅλα τὰ μέρη αὐτῶν.

Κατὰ τὸ 667 μ.Χ. ὁ ναὸς μετεβλήθη εἰς Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἁγίου δηλ. ἀναλόγου τὴν ιδέαν τῷ Θεσεί, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς μετατροπαῖς τῶν ναῶν τῶν Ἐθνικῶν εἰς Χριστιανικοὺς. Κατὰ τὴν μετατροπὴν ταύτην ὑπέστη μεταβολὰς τινὰς εἰς τὰ μέρη αὐτοῦ· οἱ δύο κίονες τοῦ προνάου ἀφαιρέθησαν, ἵνα κατασκευασθῇ ἡ μεγάλη ἀψὶς τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας· ἄθληον ὑπὸ τίνων ἐκρημνίσθη ὁ τοίχος ὁ χωρίζων τὸν πρόναον τοῦ κυρίου σηκοῦ, δὲν πιστεύομεν δὲ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐρριψαν τοῦτον, διότι ἦτο ἀναγκαιὸς εἰς αὐτοὺς πρὸς χωρισμὸν τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ τὸν λοιπὸν ναόν· φαίνεται μᾶλλον ὅτι αὐτοὶ κατεσκεύασαν τὰς δύο, περραγμένους νῦν, μικρὰς θύρας ἐπὶ τῶν πλαγίων τοῦ προνάου τοίχων, ἵνα εἰσέρχωνται ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἱερόν. Θύραν μεγάλην τῆς ἐκκλησίας κατεσκεύασαν ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ χωρίζοντος τὸν σηκὸν τοῦ ὀπισθοδόμου· ταύτην ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ κλείωσι κατὰ τὴν Τουρκικὴν ἐπιδρομὴν καὶ νὰ κατασκευάσωσι δύο μικροτέρας, τὴν μὲν κατὰ τὸ μέσον τῆς βορείης πλευρᾶς, περραγμένην νῦν, τὴν δὲ κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίης, δι' ἧς εἰσέρχεται τις σήμερον εἰς τὸν ναόν· ταύτην δὲ τὴν προφύλαξιν ἔλαβον ἵνα ἀποτρέψωσι τοὺς βαρβάρους τῆς συνηθείας ἣν εἶχον, νὰ εἰσελεύωνται ἐπιποιοὶ ἐντὸς τῶν ναῶν καὶ βεβηλώσιν αὐτούς· ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφέλυσαν αἱ προφυλάξεις αὐταὶ, διότι μετ' ὀλίγον ὁ ναὸς μετεβλήθη εἰς στάβλον Τουρκικόν. Ὁ Breton λέγει ὅτι μετὰ ταῦτα ἐθάπτοντο ἐκεῖ (περὶ αὐτὸν ἴσως) οἱ ξένοι οἱ ἐν Ἀθήναις ἀποθνήσκοντες. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἔθνους χρησιμεύει εἰς ἐναπόθεσιν ἀρχαιοτήτων.

Ἐκτὸς τῶν μεταβολῶν τούτων ὑπέστη καὶ οὐκ ὀλίγας ἄλλας βλάβας· πολλοὶ δηλ. τῶν κίονων μετεταπίσθησαν ὑπὸ σεισμῶν, ὁ τῆς Δ. γωνίας ἐρράγη ὑπὸ κεραυνῶ, διὸ συνέχεται στεφάνους σιδηροῖς κωλύουσι τὴν κατάπτωσιν αὐτοῦ, καὶ ὅλον δὲ τὸ ὑπὲρ αὐτὸν μέρος τοῦ θορικοῦ μετεκινήθη· ἴσως, ἐπειδὴ εἰς τὸ διάστημα τοῦ μεταστύλιου δύο κίονων περὶ τὸ μέσον τῆς Β. πλευρᾶς καὶ δύο ἐγγὺς τοῦ δυτικοῦ πέ-

γραφίας κόρης ἂν δὲν ἔχη ἀδελφὴν θέλουσαν νὰ τὴν παραλάβῃ συγγάτοικον. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς κατὰ τὴν τὴν θρησκείαν. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀγνώστου, ἡ δὲ καρδιά τῆς κόρης διψᾷ ἀγάπην ζώσαν καὶ ψηλαφητήν. Μὴ δυνηθεῖσα νὰ τύχῃ τοιαύτης παρὰ τῶν ἀνθρώπων ζητεῖ αὐτὴν παρὰ τῶν ζώων, καὶ ἐκ τούτου αἱ περὶ τὴν ποδιὰν τῆς γραίας κόρης γαλαῖ καὶ τὰ κυνάρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφοσιούται, ἵνα θεραπεύσῃ τὴν ἐμψυτον τῇ καρδίᾳ πάσης γυναικὸς ἀφοσιώσεως ἀνάγκην.

Ἡ δύστηνος κόρη καταρτίζεται πολλάκις τὰ κοινωνικὰ ἔθιμα, τὰ παραχωρήσαντα εἰς τὸν ἄνδρα πᾶσαν πρωτοβουλίαν καὶ καταδικάζοντα τὴν γυναῖκα εἰς ἀδρανὴ προσδοκίαν. Ἄν ἡ ἐθιμοταξία ἐπέτρυνεν αὐτῇ νὰ εἴπῃ πρώτη εἰς τινὰ τῶν ἀνδρῶν, ὧν ἐπέσυρε τὴν στιγμασίαν προσοχῆν, *Μὲ ἀρέσκεαι, πάρε με καὶ θὰ σὲ ἀγαπῶ*, ἴσως κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἀντὶ γαλῶν καὶ σκύλων ἠθελεν ἔχει παιδίον παρήγορον τοῦ γήρατός της.

Κύπτουσα εἰς τὸ παράθυρον βλέπει πολλάκις διαβαίνουσας ἀδαμαντοστολίστους καὶ περικυκλωμένους ὑπὸ σμήνου εὐειδῶν νέων γυναικας, ὧν πολλοὶ εἶναι πρεσβύτεροι αὐτῆς, ἄλλοι ἄσχημοι, ἕτεροι ἡλίθιοι καὶ πᾶσαι ἀνεξαίρετος ἐστερημέναι καρδίας.

Ταῦτα βλέπουσα δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸ περίεργον φαινόμενον, ἐξ οὗ ἀνὴρ πλούσιος δὲν στέργει νὰ νυμφευθῇ νέαν καὶ ἀγνὴν κόρην διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι στερεῖται προικός.

Οὕτω διέρχεται ὁ βίος τῆς γραίας κόρης κατὰ τὰς ἀχρηστὰς ἐκ τῆς ἡλιθιότητος τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ ἡ οὕτως ἀδικηθεῖσα ἀντὶ ν' ἀποβάλλῃ τὰς ἐμψυτους αὐτῇ εὐγενεῖς ὁρμὰς, αἰσθάνεται αὐτὰς ἀπ' ἐναντίας ἐκατονταπλασιασθείσας ἐκ τῆς πίεσεως, ἣν ὑπέστησαν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς μὴ δυνηθεῖσαι νὰ ἐκχυθῶσι κατὰ τὸν διαγραφέντα ὑπὸ τῆς φύσεως ῥοδόν. Ἡ τοιαύτη συμπύκνωσις παντὸς εὐγενοῦς αἰσθήματος ἐκδηλοῦται πολλάκις διὰ πράξεων ὅπως μεγάλων καὶ ἡρωϊκῶν. Ὁ ἀναγινώσκων τὰς ἐτησίαις ἐκθέσεσι τῆς ἀπονεμούσης τὸ βραβεῖον τῆς ἀρετῆς Ἀκαδημίας, πληροφορεῖται ὅτι τῶν τοιούτων ἡθικῶν μεγαλοεργημάτων συνήθως ἦρως εἶναι ἡ γραία κόρη. Ἐκ δὲ τῶν πράξεων τούτων, ἂν μὴ τυγχάνει δημοσιότητος, μύρια ἐπίσης ὥραϊα μένουσιν ἐν τῇ σκότει.

Ἄς ἐμπιζῶσι λοιπὸν οἱ ἄλλοι τὰς γραίας κόρας. Τὸ κατ' ἐμὲ δόξαίς ἀπαντῶ τινὰ τούτων κλίνω τὸ μέτωπόν ἐνώπιον τῆς μάρτυρος ταύτης μετὰ κατανύξεως καὶ σεβασμοῦ. Ρ.

Τρεῖς χιλιάδες ἔντομα μόλις ἀρκοῦσι πρὸς τροφήν μίαν φωλεῖαν στρουθίων ἐν διαστήματι 4 ἡ 5 ἡμερῶν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Ὁ χαρακτήρ τῶν γυναικῶν πρὸς μόνον τὸν χαλκὸν ἐκείνον τῆς Κορίνθου δύναται νὰ παραβληθῇ, ὅστις συνέκειτο ἐκ μυρίων ἑτερογενῶν στοιχείων, ἐν οἷς ὁμῶς ὑπῆρχε καὶ ἁδολὸς χρυσός.

* * Ὁ βίος εἶνε σχολεῖον, τὰ προτερήματα ὁμῶς τῶν ἀνθρώπων ἀναπτύσσει καὶ ἀναδεικνύει ἢ δυστυχία, ἢ πάλιν, ἢ ἐγκατάλειψις εἰς μόνους τὰς ἰδίας δυνάμεις, ὅτε καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀφορμὴ δύναται ν' ἀνάψῃ τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σπινθῆρα. «Ἐν φίλημα τῆς μητρὸς μου, ἔλεγεν ὁ Οὐέστ, μὲ ἀνέδειξε ζωγράφον.»

ΛΕΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΟΙ ΛΟΓΟΙ

Ὅτε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 μετεδόθη καὶ εἰς Μεδιόλανον, ἔνθα ἄστροι καὶ αὐστριακοὶ στρατιῶται ἐσφάζον ἀλλήλους καθ' ὁδὸν ἐπὶ πέντε ἡμέρας, συνεταράχθη ἐν τῷ μικρῷ Πεδεμοντίῳ ἡ δημοσία γνώμη, μεριμνῶσα περὶ τῆς τύχης τῶν πλείστων πόλεων τοῦ λομβαρδογενετικοῦ βασιλείου, πρῶτος δ' ὁ Καρλοῦρ ἐνέβαλλε θάρρος εἰς τὸ εἰσεῖτι ἐκνοῦν ὑπουργεῖον τοῦ Βάλβου διὰ τῶνδε τῶν ἀξιομνημονεύτων λόγων. «Ἐπέστη ἡ κατὰλληλος τῶν γενναίων βουλευμάτων στιγμή, ἀφ' ἧς ἐξήρτηται τῶν βασιλείων ἡ ὑπαρξίς καὶ ἡ τύχη τῶν λαῶν. Ἀπέναντι τῶν ἐν Λομβαρδίᾳ καὶ Βιέννῃ συμβαινόντων ὁ δισταγμός, ἡ ἀμφισβολία, ἡ ἀναβολὴ εἶνε ἀδύνατος, διότι ἐλέγχεται πολιτικὴ ἀληθεία. Ἡμεῖς, οἱ ἡσυχοὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἀτάρακτοι τὴν ψυχὴν, ἡμεῖς, οἱ εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ ὁρθοῦ λόγου μάλλον ὑπεκλίνοντες ἢ εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας, σταθμίσαντες ἀπαθῶς καὶ μετὰ συντόνου προσοχῆς πᾶσαν λέξιν καὶ φράσιν, ἀνυποστόλως καὶ ἐν ἀγνῷ τῷ συνειδῶτι ὁμολογοῦμεν ὅτι εἰς τὸ ἔθνος, εἰς τὴν κυβερνήσιν, εἰς τὸν βασιλέα μίαν μόνον νῦν ἀπολείπεται ὁδὸς, ὁ πόλεμος δηλονότι ὁ ἄμεσος καὶ ἀνυπέροχος. Τῆς κυβερνήσεως τὸ κατὰ τὸν εἶνε προδηλότατον καὶ εἰς τοὺς ἡμιστά θρασεῖς καὶ εἰς τοὺς μάλιστα φυλακτικούς. Ἐν τοῖς νῦν καιροῖς ἡ μὲν τόλμη φαίνεται ἀληθινὴ φρόνησις, ἡ δὲ θρασυτὴς ἀποδεικνύεται συννετωτέρη τῆς εὐλαθείας. Ἡ Λομβαρδία καίεται τὸ Μεδιόλανον πολιορκεῖται ὡς δράκωμεν εἰς βοήθειαν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ ἀντὶ πάσης οὐσίας καὶ πεντακισχιλίου μόνον ἔαν εἴχομεν στρατιώτας, ἔπρεπε νὰ στρατεύσωμεν. Πολιτικὴ μεγάλη σήμερον εἶνε καὶ νομίζεται ἡ τῶν γενναίων καὶ φιλοκινδύνων ἀποφάσεων.»

Εἰς τὴν Περσίαν ὑπῆρχε νόμος, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἀποθνήσκῃ νὰ ᾔνῃ πέντε ἡμερῶν ἀνομία, διὰ νὰ αἰσθάνωνται οἱ ἄνθρωποι πόσον ἀναγκαῖος εἶνε ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ νόμος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἱστοποιητικὸν ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὡς ἀπλοῦ ἐργάτου.

Λόγον ποιουμένη περὶ τῆς πολυβρυλήτου διαθήκης τοῦ Μεγάλου Πέτρου, γαλλικὴ τις ἐφημερίς δημοσιεύει τὸ ἐξῆς ἔγγραφον, διατηρούμενον ἐν Μόσχᾳ καὶ σχετικὸν πρὸς τὴν ἐν Σάκχαμ διαμονὴν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ῥωστικῆς αὐτοκρατορίας. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Μέγας Πέτρος διέτριψεν ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐν Ὀλλανδίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος Μιχαήλωφ καὶ ὅτι εἰργάσθη ἐκεῖ ὡς ἁπλοῦς ἐργάτης, ἵνα ἐκμάθῃ τὴν ναυπηγικὴν τέχνην. Τὸ ἔγγραφον ἔχει οὕτως. Ὁ ὑποφαινόμενος, Γέροντ Κλάες Πόολ, ναυπηγὸς τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, πιστοποιῶ, ὅτι ὁ Πέτρος Μιχαήλωφ (ἀνῆκων εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς μοσχοβιτικῆς πρεσβείας καὶ διατρίψας ἐν ταύτῃ ἐν Ἀμστελδάμῳ εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς ῥηθείσης Ἑταιρίας ἀπὸ τῆς 30 Αὐγούστου 1697 ἕως σήμερον, ἐργασθεὶς δὲ ὑπὸ τὴν ἰδικὴν μου ἐπιβλεψίν) ἔδειξε πάντοτε διαγωγὴν ἀξίαν ἐξυπνου καὶ δραστηρίου ἐργάτου (ἔπεται ἀπαρίθμησις τῶν διαφόρων ἐργασιῶν, περὶ τὰς ὁποίας κατέγεινεν, ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων μέχρις ἀποτελέσεως πλοίου). Ὅθεν ὑπογράφω εἰς πίστωσιν ἰδίᾳ χειρὶ τὸ παρὸν ἔγγραφον.

Ἐγένετο ἐν Ἀμστελδάμῳ εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν τῇ 4ῃ Ἰανουαρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1698.

(Ὑπ.) ΓΕΡΡΙΤ ΚΛΑΕΣ ΠΟΟΛ
ναυπηγὸς τῆς ῥηθείσης Ἑταιρίας.

Τὸ τελειότατον ὄωρον τῆς φύσεως.

Ὅστις ποτὲ νητύχησε νὰ ἴδῃ ἐκ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ ὄρους ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον, γράφει γερμανὸς τις συγγραφεὺς, καὶ παρστήρησεν ἐκθαμβὸς τὴν ἀρμονικωτάτην ἐκείνην ἀλλαγὴν τῶν χρωμάτων τῆς πέριξ φύσεως, ἥτις παρακολουθεῖ τὸν κατὰ μικρὸν ὑψούμενον δίσκον αὐτοῦ ὅστις ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐν Ἑλβετίᾳ ὄρους Rigi ἱστάμενος εἶδε τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τῶν Ἀλπεων ὑπὸ τοῦ πρωῒνου φωτὸς χρυσομένους, ἢ παρὰ τὰς ὄχθας ἐλβετικῆς λίμνης καθήμενος εἶδεν εὐθὺς μετὰ τὴν δύσιν τὰς Ἀλπεῖς, μὲ τὰς πεδιάδας τῶν πάγων καὶ μὲ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν νέφη, ἀστραπτούσας ὡς κατὸν πῦρ ὅστις τέλος ἐν τῷ πελάγει πλέων ἐθεάσατο τὸν ἥλιον μεγαλοπρεπῶς ἀναδύοντα ἐκ τῆς ὕψους αὐτοῦ κοίτης, ἢ ἐντὸς αὐτῆς βυθιζόμενον, ἐκεῖνος βεβαίως οὐδέποτε θέλει λησμονῆσαι τὸ μεγαλεῖον, τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν λαμπρότητα τοιαύτης ἐντυπώσεως. Εἶναι φυσικώτατον ὅτι ἐκ τῆς θείας τοιαύτης καλλονῆς ἐνεπνεύσθησαν πάντοτε χιλιάδες ποιητῶν, μουσικῶν καὶ ζωγράφων.

Ἀνεξήγητον τῷ ὄντι ἐξασκεῖ δυνάμιν τὸ φῶς

καὶ ὁ δι' αὐτοῦ χρωματισμὸς τῆς πέριξ φύσεως ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας. Καὶ τὴν ἀπλουστεύσαν καὶ ἀχαριτωτέραν τοποθεσίαν ἀκόμη αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἢ δύοντος ἡλίου δύνανται νὰ χρωματίσωσιν ἀρμονικώτατα καὶ κατὰ τὴν φύσιν ἀληθῶς ἐρασμίαν. Ἡ μετὰ τὰς ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εἶναι ἀληθῶς μετὰ τὰς εἰς νέαν ζωὴν. Ἡ φωνὴ τοῦ πρώτου ἀλέκτορος ἐν τῷ λυκαυγεῖ εἶναι σύνθημα τῆς ἀναγεννήσεως ταύτης τῆς φύσεως. Παραλείπω νὰ ἀπαριθμήσω ἀπάσας τὰς ιδιότητας τοῦ φωτὸς καὶ τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ σχέσιν πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν. Ἄν ἐδυνάμεθα νὰ ἀναλύσωμεν χημικῶς τὴν λέξιν ζωὴ, θὰ εὐρίσκομεν βεβαίως ὡς κύριον συστατικὸν αὐτῆς στοιχεῖον τὸ φῶς. Καὶ τῷ ὄντι τίς δὲν γνωρίζει ὅτι ἄνευ φωτὸς ζωὴ δὲν θὰ ὑπῆρχε παντάπασιν; ἢ, ἂν ὑπῆρχε, δὲν θὰ ἦτο αὕτη ἀθλίη καὶ ἀχαρὴς; Τὸ πράσινον τῶν φύλλων, τὰ διάφορα χρώματα τῶν ἀνθέων, ἡ ζωηρότης τῆς χροῖας τῶν διαφόρων ζώων, ἐν γένει ἡ ποικιλία ἐν τῇ φύσει μόνον ἐν τῷ φωτὶ καὶ διὰ τοῦ φωτὸς δύναται νὰ εὕρῃ ἀνάπτυξιν. Πάντα τὰ ἐν τῷ σκότει διαιωόμενα ζῶα εἰς χλωμὰ, ἀνίσχυρα καὶ θραχύδια. Καὶ ὁ ἀνθρωπος δὲ ἀκόμη ἐπηρεάζεται μεγάλως ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ τοῦ φωτὸς, διότι, ὡς γνωστὸν, ἡ στέρησις αὐτοῦ ἐπὶ τινὰς ὥρας κατὰ τὴν νύκτα ρίπτει αὐτὸν εἰς λήθαργον, τὸν κοιμίζει, διαρκῆς δὲ στέρησις αὐτοῦ δύναται κατὰ μικρὸν νὰ ἀπορροφήσῃ πάσας τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Τὸ πᾶν ἐν ἐνὶ λόγῳ μαρτυρεῖ ὅτι τὸ φῶς εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ ἀγλαΐσμα τῆς ζωῆς, καὶ τὸ τελειότατον ὄωρον τῆς φύσεως.

Ἡ οἰκικὴ οἰκονομία παρὰ τοῖς Ἀγγλοῖς.

Τοιαύτην σπουδαιότητα δίδουσιν οἱ πρακτικοὶ Ἀγγλοὶ εἰς τὸ μάθημα τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, ὥστε ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου ἐνεστῶτος ἔτους εἰσηγάγον αὐτὸ ὡς ὑποχρεωτικὸν εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῶν κορασίων τῆς Ἀγγλίας. Ἡ οἰκικὴ οἰκονομία περιλαμβάνει τὰς γνώσεις τὰς ἀφορώσας εἰς τὰ φαγητὰ, εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐνδυμασίας, εἰς τὴν θέρμανσιν, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς κατοικίας, εἰς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, εἰς τὴν νοσηλείαν τῶν ἀρρώστων, εἰς τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τῆς οἰκίας καὶ εἰς τὰ τῶν ταμειευτηρίων (τῶν μικρῶν χρηματικῶν οἰκονομιῶν τῶν οἰκογενειῶν.)

Πληθὺς ὑπηρετῶν ἐν ταῖς Τουρκικαῖς οἰκίαις.

Συγγραφεὺς τις μίαν τῶν αἰτίων τῆς παραμελήσεως τῆς γεωργίας ἐν τῇ Τουρκίᾳ νομίζει καὶ τὴν πληθὺν τῶν ὑπηρετῶν, ἀριθμουμένων, καθὰ λέγεται, εἰς ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. Ἀλλ' οἱ ὑπηρετῆται οὗτοι ε

ἐκ τῶν φιλοδωρημάτων (μπαχτσὶς), πολλάκις δὲ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς οἰκογενείας, γεννηθέντες καὶ εὐχόμενοι καὶ ν' ἀποθάνωσι παρὰ τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἐγγόνῳ τοῦ κυρίου των. Ἐν Τουρκίᾳ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὑπρέτου δὲν εἶνε, ὡς ἐν Εὐρώπῃ, ἐπονεϊδιστον, οὔτε τόσον ἐπίμυχθον, διότι ὁ Ὀθωμανὸς θεωρεῖ τὸν ὑπρέτην ὡς ἄνθρωπον δημοῦ καὶ ἐμόθρησκόν του, καὶ οὐχὶ ὡς ἀνδράποδον. Πολλάκις μικροὶ τις γραφεὺς τῆς Πύλης ἔχει ἐν τῇ οἰκίᾳ του δεκτὴ ἢ καὶ πλείονας ὑπρέτας.

Ποιητικὸν χαρτονομισμα.

Ἐν Ρωσσίᾳ οἱ γνωστοὶ ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι κερδίζουσιν ἐκ τῶν ἔργων των ποσὰ οὐκ εὐκαταφρόνητα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του, ὁ ποιητὴς Πούσκιν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ ἐκδότου Σμύρδιν δι' ἑκάστον αὐτοῦ στίχον πέντε ρούβλια· ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμμανὴς χαρτοπαίκτης, πολλάκις ἐστιχοῦργεῖ παίζων καὶ ἀντὶ χαρτονομισμάτων ἐδίδεν εἰς τοὺς συμπαίχτας στίχους του.

Περὶ τῆς δαπάνης τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς ἀνέγερσιν τῆς πεπτωκυίας στήλης τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς.

Κατ' ἀκριβὴ καὶ λεπτομερῆ ὑπολογισμὸν Γερμανοῦ τινος ἀρχιτέκτονος, ἡ ἀνέγερσις τῆς πεπτωκυίας στήλης τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ἦτοι ἡ ἀπλὴ τοποθέτησις τῶν διαφόρων τεμαχίων καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τῆς βάσεως, θ' ἀπήτει δαπάνην 18,000 δραχμῶν! Ἐκ τούτου δύναται τις νὰ λάβῃ μικρὰν τινα ἰδέαν τῆς δαπάνης τῆς ἀνεγέρσεως ὁλοκλήρου τοῦ ναοῦ.

Εἰς ἀναμνηστικ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Συμβουλαὶ πρὸς τοὺς καπνίζοντας.

[Ἐταιρία κατὰ τῆς καταχρήσεως τοῦ καπνοῦ. — Διαιτητικὴ τῶν καπνιζόντων, ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Βερθεράνδου.]

Κάπνιζε μόνον 3 ἢ 4 σιγάρα καθ' ἑκάστην. Δὲν ὀφελεῖ δὲ νὰ καπνίζῃς νῆστις, ἀμέσως πρὸ τοῦ γεύματος, ἢ μετὰ τοῦτο. Ὅπωςδὴποτε πρέπει νὰ μεταχειρίζησαι καὶ καπνοσύριγγα ἐξ ἡλέκτρου ἢ ἐλεφάντινου ὁστοῦ, διότι ἄλλως βλάπτονται κυρίως οἱ ὀδόντες ἐκ τοῦ καπνοῦ.

Διὰ τοῦ ἐκ νέου καπνίσματος τοῦ σβεσθέντος σιγάρου ἐνοχλεῖται τις τὰ μέγιστα ὑπὸ τῆς νικοτιανῆς. Πᾶς δὲ καπνίζων καλῶς πράττει, ἂν δύναται, νὰ ἐκπλύνῃ τὸ στόμα μετὰ τὸ κάπνισμα. Ἐτε μᾶλλον ἢ προφυλάξις αὕτη εἶναι ἀναγκαία εἰς τοὺς μασσώντας τὸν καπνόν. Καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει συχνάκις νὰ καθαρίζωνται αἱ καπνοσύριγγες δι' ὕδατος μετ' αἰθέρος, οἰνοπνεύματος ἢ ὀξέως.

Δύσκολον ὅμως εἶναι νὰ προτιμήσῃ τις τινα τῶν τρόπων τοῦ καπνίζεῖν. Τὸ κατ' ἐμὲ προτιμῶ

τὰ μικρὰ ἐκ σιγαροχάρτου σιγάρα, ὡς ἐκ τῆς ὀλίγης ποσότητος τοῦ καπνοῦ καὶ ἐκ τοῦ χάριτος, τοῦ ἐμποδίζοντος τὴν ἐπαφήν τοῦ καπνοῦ πρὸς τὰς τοῦ στόματος μεμβράνας. Ἐπεθύμουν ἐπίσης νὰ ἀποφεύγηται τὸ *non-plus-ultra* τῆς τελειοποιήσεως τῆς τέχνης τῶν καπνιζόντων, ἥτοι τὸ νὰ κρατῶσι τὴν ἀναπνοὴν καὶ κατόπιν νὰ ἐκβάλλωσι τὸν καπνὸν ἐκ τῶν ῥωθίωνων.

Ἡ πρόωρος συνήθεια τοῦ καπνίσματος τυγχάνει βεβαίως ἐπιβλαβὴς τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ τῇ ἐφηβικῇ, ὅτε ἐπέρχεται ἡ ὀργανικὴ ἀνάπτυξις. Διότι ἡ λειτουργία τῶν φυσικῶν δυνάμεων βεβαίως δύναται νὰ πάθῃ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ὡς ἐκ τῆς νευρωτικῆς νευρικῆς ἐπηρείας, τῆς ἔστω καὶ ἀνεπαισθήτου, καὶ ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ σιάλου, ἧπερ ἀμφοτέρω προξενεῖ τὸ καπνίζειν. Ὅθεν ἡ Ἐταιρία κατὰ τῆς καταχρήσεως τοῦ καπνοῦ, φρονίμως ποιούσα, πασῶν τῶν τάξεων τοὺς παιδαγωγοὺς προσέλαβεν ὡς μέλη αὐτῆς, σκοποῦσα οὕτω ν' ἀπαλλάξῃ τὴν νεολαίαν συνηθείας ἐπιβλαβοῦς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ πάντες δὲν δύνανται ἀτιμωρητεῖν νὰ καπνίζωσιν. Ὑπάρχουσιν αἵτινα παθολογικά, ἢ τῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἢτινα ἤθελεν εἶσθαι ἀφροσύνη νὰ παρίδῃ τις. Αἱ ἀσθένειαι π.χ. τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας, νόσοι χρόνιαι τοῦ στόματος, τῆς ρινὸς, τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στομάχου, εἰσὶ τὰ κυριώτερα τοιαῦτα αἵτια. Ταῦτα δὲ πρέπει νὰ ὀρίζωνται διὰ τῆς παρεμβάσεως τοῦ ἱατροῦ. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος τῶν διὰ τὸ κάπνισμα δωματίων πρέπει ἐπιμελῶς νὰ γίνηται, διότι ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῶν ὡς ἐκ τοῦ καπνίσματος μολύνεται· ἐπομένως καὶ τὸ κοιμᾶσθαι ἐν δωματίῳ, ἥπου ἐπὶ πολὺ ἐκάπνισαν, εἶναι θραεῖα παρὰβάσις τῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς.

* *

Ἐπιστημονικαὶ τινες ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν ἐσχάτως τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν:

... «Νέα ἀνακοίνωσις τοῦ Καθηγητοῦ Γρεχάντου ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ καπνὸς περιέχει οὐχὶ μόνον νικοτιανὴν, ἀλλὰ καὶ δξυδιὸν ἄνθρακος. Ὁ χημικὸς οὗτος κατάρθωσεν ὥστε κύων διὰ μηχανισμοῦ εἰδικοῦ νὰ καπνίσῃ τέσσαρα σιγάρα. Τὸ δυστυχὲς ζῶον ἀπέθανε, καὶ τοῦτο εὐκόλως ἐννοεῖται· ἀλλ' ὅπερ εἶναι παράδοξον καὶ διδακτικὸν ἄμα, τὸ αἷμα τοῦ οὗτω φονευθέντος ζώου περιεῖχε, κατὰ τὴν γενομένην ἀνάλυσιν, σπουδαίαν ποσότητα δξυδίου ἄνθρακος.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ κύων δὲν ἐκάπνισεν, ἀλλ' ἀνέπνευσε τὸν καπνόν, ὡς οἱ καταπίνοντες αὐτὸν καὶ ἐκβάλλοντες ἔπειτα διὰ τῶν ῥωθίωνων.»

Πλὴν τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως δξυδίου ἄνθρακος ἐν τῷ καπνῷ ὀριστικῶς εἶχεν ἀποδειχθῆ καὶ πρὸ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Γρεχάντου.

[Le Monde.]

N. Δ. Α.